

Traditionell kunskap och sedvanebruk

Sametingets uppdrag som samordnare för artiklarna 8j och 10c
i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)

Sametinget 2023-12-15

Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Sametinget
Dnr. 1.3.7-2023-42

Slutrapport för regeringsuppdrag: Traditionell kunskap och sedvanebruk
Sametingets uppdrag som samordnare för artiklarna 8j och 10c
i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)

Författare: Åsa Labba, Sametinget och Håkan Tunón, CBM
tillsammans med arbetsgruppen för Sametingets fokalpunktsuppdrag

Omslagsbild: Carl-Johan Utsi och Håkan Tunón

Kontaktuppgifter:

Sametinget
Box 90
981 22 Kiruna
E-post: kansli@sametinget.se

ISBN: 978-91-987736-5-1

[Länk till Sametingets webbplats](#)

Samverkanspartner

CENTRUM FÖR
BIOLOGISK MÅNGFALD

[Länk till CBM:s webbplats](#)

Innehåll

Förord	4
1. Bakgrund	5
2. Organisation	9
2.1 Uppdragsgivare och samverkansparter	10
2.2 Målgrupp och avgränsning	10
2.3 Arbetssätt	12
2.4 Kommunikation	13
3. Uppdragets målsättning	15
4. Genomförande	17
4.1 Internationellt	19
4.2 Nationellt	20
5. Programrådets perspektiv på fokalpunktsuppdraget	30
6. Sammanfattning, slutsatser och förslag	34
6.1 Behov	35
6.2 Varför bedömer vi att det är viktigt att uppdraget fortsätter?	39
6.3 Utvärdering	41
7. Referenser	42
8. Bilagor	44
Bilaga 1 Regeringsuppdraget	44
Bilaga 2 Aktiviteter relaterade till Sametingets fokalpunktsuppdrag 2021–2023	45

Förord

I december 2020 gav regeringen Sametinget i uppdrag att under åren 2021–2023 vara fokuspunkt, samordnare för artiklarna 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald (CBD) och i det arbetet involvera andra myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av dessa artiklar i Sverige. Dessa artiklar berör traditionell kunskap om och hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald och biologiska resurser. Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2023 till regeringen, Klimat- och näringslivsdepartementet (tidigare Miljödepartementet).

Sametinget har samordnat uppdraget och arbetat i nära samverkan med SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) som särskilt ansvarat för annan kunskapstradition än den samiska då förordning (2009:1395) med instruktion för Sametinget sätter ramarna för uppdraget i sin formulering:

1§ Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur.

Lars-Ove Sjajn
Kanslichef

Under COP15, i december 2022 har ett nytt ramverk antagits, Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework. Det har inneburit, ett ökat fokus på ett nationellt genomförande utifrån det internationella ramverket. Ramverket innehåller nu flera åtgärds mål som ska uppfyllas fram till 2030. Flera av dessa mål har direkt koppling till urfolk och lokala samhällen, dess traditionella kunskap och hållbara sedvanebruk.

Denna rapport är en redovisning av Sametingets samlade erfarenheter och bedömningar i enlighet med uppdragsdirektiven där rapportens syfte är lärande, att peka på behov och ge förslag på aktiviteter som bedöms kunna stärka genomförandet av artiklarna 8j och 10c i Sverige.

Sametinget i december 2023

Bakgrund

Samhällets snabba utveckling under det senaste seklet har inneburit en hög belastning på naturen och en utarmning av dess biologiska mångfald. Stora förändringar har skett och sker i hur mark och vatten nyttjas, och jordens klimat ändras genom människans inverkan. Kunskap om äldre, ofta mer skonsamma, bruksmetoder har trängts undan så mycket att de riskerar att gå förlorade. Viktiga bärare av denna kunskap är exempelvis urfolken med sina traditionella levnadssätt men också andra småskaliga brukare som använder traditionella bruksmetoder. Denna rapport beskriver arbetet i Sverige under 2021–2023 för att respektera, främja och bevara traditionell kunskap om och sedvanebruk av biologiska resurser. Vi beskriver också den internationella bakgrunden till arbetet inom ramen för konventionen av biologisk mångfald.

FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)

Internationellt har utvecklingen uppmärksammats bland annat genom FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD). Konventionen undertecknades vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio 1992, då även Sverige undertecknade den.

Den trädde i kraft 1993. Konventionen är bindande för Sverige vilket även gäller partsmötets beslut. Implementeringen av CBD och dess innehåll och utveckling styrs av en rad olika tematiska arbetsprogram, protokoll, strategier och riktlinjer, som är mer eller mindre bindande. Dessa har till syfte att underlätta genomförandet på nationell nivå och beslutas av partsmötet som är konventionens högsta beslutande organ med huvuduppgift att övervaka konventionens genomförande. Två av konventionens artiklar, 8j och 10c, handlar om att respektera och bevara traditionell kunskap som är relevant för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och att skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser.

Artikel 8 handlar övergripande om *in situ*¹-bevarande, att bevara biologisk mångfald i dess ursprungliga sammanhang, och 8j lyder: Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt:

j) med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos

¹ *In situ* innebär i sin rätta miljö, till skillnad från *ex situ* där bevarandet sker i exempelvis botaniska trädgårdar eller djurparker.

ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.

Artikel 10 omfattar hållbart nyttjande av biologisk mångfald i stort, och i 10c står det:

Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt:

c) skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.

För genomförandet av artikel 8j och relaterade artiklar finns en arbetsgrupp med uppgift att utveckla underlag till beslut för genomförandet av CBD (Ad Hoc Open-ended Inter-Sessional Working Group on Article 8(j) and related provisions).

”Kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt, som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald” benämns vanligtvis **traditionell kunskap**, ett samlingsnamn för folklig praktisk och erfarenhetsbaserad kunskap som förs vidare från

generation till generation, det vill säga traderas. Den är stadd i ständig förändring som en anpassning till omgivande förhållanden. Exempel på lokal och traditionell kunskap i ett svenskt perspektiv är den kunskap som överförs från generation till generation om hur olika lokala ängssystem ska skötas för att få långsiktig avkastning och samtidigt behålla sin artsammansättning eller samernas kunskap om renarnas flyttvägar och betesförhållanden under olika årstider. Det kan också handla om vilka växter kor och getter äter på fritt bete i skog och mark och om gäddornas lekvikar som behöver vara ostörda om våren, eller om hur man främjar långsamväxande träd för olika slags hantverk och var man kan samla rötter för rotslöjd. Grupper som generellt anses ha sådan kunskap i Sverige är exempelvis jord- och skogsbrukare, samer, fäbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare (prop. 2004/05:150 s. 225, som ligger till grund för riksdagsbeslut 25 november 2005). Dessa grupper benämns härnäst **kunskapsbärare eller brukare**.

Den traditionella kunskapen innebär ofta ett holistiskt synsätt där gränserna mellan andligt och materiellt, religion och vetenskap samt kultur och natur är flytande. Detta innebär att olika kulturyttringar och aspekter på världsåskådning kan vara praktiskt relevanta. Vidare är samspelet mellan människa och natur med ett ömsesidigt beroende central för det som utgör traditionell kunskap.

Vad är traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk?

Traditionell kunskap eller traditionell ekologisk kunskap, ofta beskriven som ”tyst” kunskap, är handlingsburen och baserad på erfarenhet av naturbruk och iakttagelser av naturen. Fenomenet beskrivs ofta som abstrakt och svårdefinierat även om det finns flera definitioner. Den vanligast förekommande lyder:

En växande mängd kunskaper, sedvänjor och föreställningar som uppkommer genom adaptiva processer och vilka kulturellt förs vidare mellan generationer, och som handlar om förhållandet mellan levande varelser (inklusive människor), mellan var och en och med det omgivande landskapet.

(Berkes F., Colding J., Folke C. 2000. Ecological Applications 10(5):1251–1262)

Inom ramen för CBD har man utvecklat denna ytterligare till att traditionell kunskap: är utvecklad utifrån århundradens erfarenheter och anpassad efter lokal kultur och omgivning, och förs vidare muntligt från generation till generation. Den är ofta kollektivt förvaltd och består av berättelser, sånger, sägner, talesätt, kulturella värderingar, föreställningar, ritualer, sedvänjor, lokala språk och odlingssätt, inklusive kulturväxter och lantraser. Den beskrivs ibland som en muntlig tradition eftersom den praktiserats, sjungits, dansats, målats, snidats, skanderats och framförts över årtusenden. Traditionell kunskap är främst av praktisk natur, särskilt när det handlar om lantbruk, fiske, hälsovård, trädgårdsodling, skogsbruk och allmänt nyttjande av landskapet.

(<https://www.cbd.int/traditional/intro.shtml>)

Samisk traditionell kunskap (árbediehtu) är precis som annan traditionell kunskap både materiell och immateriell till sin natur. Den är kollektiv och praktiskt förvärvad i relation till naturen och ekosystemen, och betonar vikten av att visa hänsyn för kretsloppet i naturen, ta vara på allt med varsamhet, återbruka, vårda, reparera, inte förstöra och ta mer än man behöver samt vara tacksam över det som naturen ger.

(<https://www.sametinget.se/arbediehtu>)

Sedvana är något som görs som det är brukligt eller sed att göra, en allmän gammal vana. I sammanhanget sedvanerätt talar man om hävdvunnen rätt baserad på historisk kontinuitet. Sedvanebruk kan då beskrivas som naturbruk som görs på traditionellt vis. Även om viss modernisering av praktiken har skett så följer bruket ändå i huvudsak äldre traditioner och baseras på traditionell kunskap och förhållningssätt.

Ett nytt globalt ramverk, *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework*, antogs inom CBD i december 2022. Det nya ramverket innehåller nu 23 åtgärds mål som ska uppfyllas till 2030, varav flera är direkt kopplade till urfolk och lokala samhällen, deras traditionella kunskap och hållbara sedvanebruk. Det handlar främst om åtgärds målen 21 och 22 som bland annat ersätter det tidigare Aichimål 18 i det föregående ramverket. Kort uttryckt kan man sammanfatta att åtgärds mål 21 framhåller vikten att beslut om biologisk mångfald ska baseras på bästa möjliga kunskapsunderlag, vilket även kan inkludera traditionell kunskap, och åtgärds målet 22 handlar om att skapa bästa möjliga delaktighet i olika processer som rör biologisk mångfald.

Utöver de ramverk som upprättats inom CBD så finns det dessutom flera andra internationella överenskommelser där traditionell kunskap behandlas och som är av betydelse för det nationella genomförandet av CBD. Här kan bland annat nämnas Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling som FN:s generalförsamling har antagit, Agenda 21, ILO:s konvention nr 169, Världsarvskonventionen, Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet och FN:s deklaration om urfolks rättigheter.

De skyldigheter som följer av artiklarna 8j och 10c och tagna partsmötesbeslut kan sammanfattas i tre delar:

- att respektera, främja och bevara sådan traditionell kunskap om och sedvanebruk av biologiska resurser som är relevant för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald.
- att främja en bredare tillämpning av traditionell kunskap med kunskapsinnehavarnas godkännande samt en rättvis fördelning av nyttan som uppkommer när den traditionella kunskapen används.
- att främja kunskapsbärarnas effektiva deltagande i processer som rör genomförandet av CBD och där möjligheterna att bevara och bibehålla traditionell kunskap eller praktisera sedvanligt nyttjande berörs.

Tolkning av 8j och 10c i ett svenskt perspektiv

Internationella överenskommelser formuleras för att gälla i ett globalt perspektiv, vilket innebär att innebörden av vissa begrepp kan behöva preciseras i en nationell kontext. Partsmötets beslut XII/12 konstaterar att begreppen ”ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt” handlar om två övergripande grupper: *indigenous people and local communities* – det vill säga urfolk och lokala samhällen. I svensk kontext är urfolk det samiska folket och lokala samhällen andra grupper av kunskapsbärare. Traditionell kunskap kan (som nämnts ovan) innehas av exempelvis jord- och skogsbrukare, samer, fäbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare. De skyldigheter som artiklarna 8j och 10c uppställer för parterna gäller utan åtskillnad i förhållande till både urfolk och lokala samhällen med traditionella livssätt.

I rättsligt hänseende föreligger en skillnad mellan urfolk och lokala samhällen. I internationell rätt har urfolk, med hänsyn till deras speciella relation till mark och vatten samt historiska förhållanden, särskilda rättigheter att utveckla sin identitet och kultur. Baserat på detta synsätt har de genom sin status som urfolk därför tillerkänts vissa specifika rättigheter, såsom självbestämmande, rätt till land och vatten med mera. Samernas status som folk och urfolk har bekräftats av Sveriges riksdag år 1997, och i 1 kap. 2§ femte stycket i regeringsformen stadgas att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Därför bör ett genomförande av artiklarna 8j och 10c vad gäller samisk kultur även baseras på respekt för samernas urfolksstatus och de tillhörande rättigheterna vad gäller nyttjande av mark, skydd av kultur och traditionell sysselsättning, språk och självbestämmande.

Medan urfolket samer har en relativt tydlig avgränsning samt egna institutioner och organisationer finns i Sverige inga tydliga sådana avgränsningar vad gäller lokala samhällen med traditionella livssätt. Det handlar om grupper av kunskapsbärare snarare än ”lokala samhällen med traditionellt livssätt”.

Foto: Håkan Tunón

Organisation

Som tematisk fokalpunkt för artiklarna 8j och 10c har Sametinget ett övergripande samordningsansvar för att respektera och främja traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk i Sverige, såväl árbediehtu (samisk kunskapstradition) som kunskapstraditioner hos andra grupper i Sverige. Fokalpunkten utgörs av en kontaktperson på Sametinget som samordnar informationsflödet åt bägge hållen mellan CBD och Sverige i syfte att stödja det nationella genomförandet av artiklarna 8j och 10c.

Förordning (2009:1395) med instruktion för Sametinget sätter ramarna för myndighetens uppdrag i sin formulering:

1§ Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur.

I och med detta har samordningen av arbetet gällande annan kunskapstradition än den samiska förlagts utanför Sametinget och uppdraget har därför genomförts i nära samverkan med SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) som bland annat ansvarat för arbetet med annan kunskapstradition än den samiska.

Uppdraget leds av en **arbetsgrupp** med lika andel representation från Sametinget och CBM där det dagliga arbetet har koordinerats av en **samordnare** på Sametinget. I arbetsgruppen ingår också kontaktpersonen för **Sveriges fokalpunkt** för artiklarna 8j och 10c vilket utgör en styrka då det internationella arbetet även kan avspeglas i det nationella genomförandet. Arbetsgruppen har rapporterat till Sametingets kansliledning genom avdelningschef eller direkt till kanslichef och till Sametingets styrelse. Arbetsgruppen har bestått av Åsa Labba (samordnare), Lars-Ove Sjajn, Matilda Wilhelm (Sveriges fokalpunkt för artikel 8j) och Tomas Kuhmunen från Sametinget och Håkan Tunón, Marie Kvarnström och Hannes Norr från CBM.

Sametinget och CBM har tidigare arbetat med CBD, bland annat inom det nationella programmet för lokal och traditionell kunskap (Naptek). De har tidigare spelat en viktig roll i det svenska genomförandearbetet rörande lokal och traditionell kunskap kopplat till skrivningarna i artikel 8j och 10c. CBM drev i samråd med Sametinget programmet Naptek på uppdrag av regeringen mellan 2006–2014 som ett led i Sveriges genomförande

av artiklarna 8j och 10c. I februari 2018 redovisade Sametinget och Naturvårdsverket ett regeringsuppdrag med fokus att synliggöra Sveriges skyldigheter rörande dessa frågor. På så vis har arbetsgruppens sammansättning varit värdefull då majoriteten i gruppen har varit involverade i de tidigare faserna av genomförandearbetet.

2.1 Uppdragsgivare och samverkansparter

Uppdragsgivare

- Klimat- och näringslivsdepartementet, tidigare Miljödepartementet
- Naturvårdsverket

Samverkansparter

- Sametinget
- SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)

2.2 Målgrupp och avgränsning

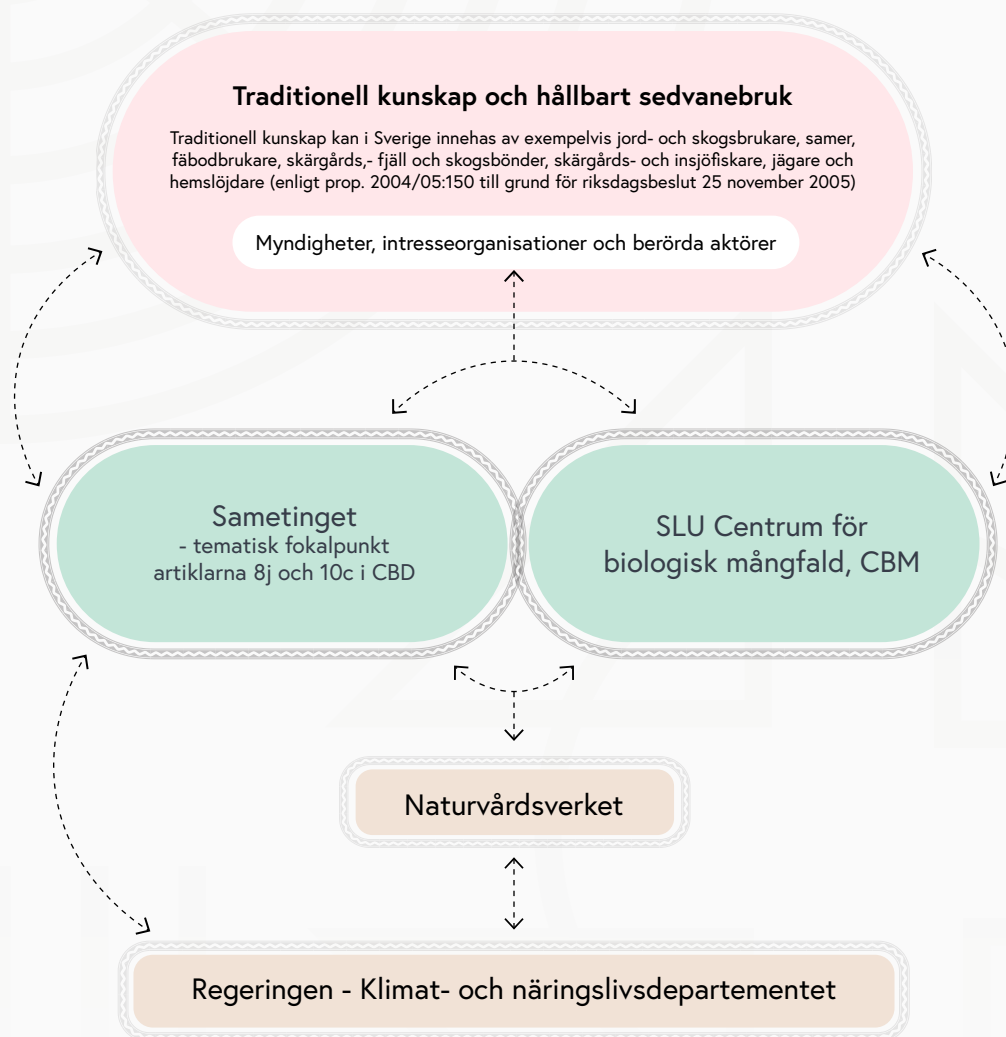
Ett seriöst nationellt genomförande av artiklarna 8j och 10c kan vara mycket omfattande och inkludera en stor mängd olika målgrupper. Hittills identifierade målgrupper för arbetet är:

- Kunskapsbärare genom deras intresseorganisationer
- Myndigheter, kommuner och regioner
- Aktörer kopplade till kunskapsspridning (ex. utbildningssektorn och muséer)
- Statligt och privat ägda företag
- Departement
- Rättsväsendet

Prioriterade målgrupper har innefattat kunskapsbärare via deras intresseorganisationer, ett flertal myndigheter och andra berörda aktörer, såsom universitet och muséer.

Samtliga länsstyrelser, delar av näringslivet och de statligt ägda bolagen bör betraktas som viktiga målgrupper vilka ännu inte har kunnat prioriteras fullt ut. Att involvera samtliga 21 länsstyrelser med varierande uppdrag och organiserade på olika sätt innebär en stor utmaning och de bedöms som en av de viktigaste målgrupperna eftersom de har inverkan på genomförandet på många olika plan och inom en mängd olika områden.

Översikt – Hur hänger det ihop?

Kunskapsbärare innefattar de som använder **traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk** och för vidare till nya generationer. Inom FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) poängteras vikten av traditionella förhållningssätt för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Regering och riksdag har poängterat att sådana kunskaper kan finnas exempelvis hos jord- och skogsbrukare, samer, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare (prop. 2004/05:150, s. 225), som ligger till grund för riksdagsbeslut 25 november 2005).

Myndigheter, intresseorganisationer och berörda aktörer – det finns ett stort antal aktörer eller organisationer som är väsentliga för genomförandet av CBD:s intentioner. En del av dessa deltar i arbetet genom uppdragets **programråd** (se lista sidorna 21–22).

Sametinget är den statliga myndighet som har fått i uppdrag att utgöra så kallad **tematisk fokalpunkt, samordnare**, för frågor rörande traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. Inom CBD används termen fokalpunkt för att beskriva en kontaktfunktion för att kommunicera med CBD internationellt och sprida information och bidra till genomförandet nationellt.

SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) är en centrumbildning vid Sveriges lantbruksuniversitet som tillkom efter ett regeringsbeslut med uppdrag att bland annat stötta Sveriges genomförande av CBD. Sedan 2002 har CBM haft nationella uppdrag kopplat till bevarande och spridande av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk.

Som ansvarig myndighet för CBD och miljömålssystemet har **Naturvårdsverket** dessutom en överordnad roll i detta arbete och fokalpunktsuppdraget utgår från **Regeringen**.

2.3 Arbetssätt

Ett öppet, tillåtande och tvärgående arbetssätt har eftersträfvats för att skapa möjligheter till samverkan och resultat. Målet har varit generellt ökad kunskap, dialog och förståelse för varandras kunskapstraditioner, kultur och olika verksamheter både inom och mellan målgrupperna. Arbetssättet har som utgångspunkt att vi tillsammans med målgrupperna skapar ett genomförande med goda förutsättningar till långsiktighet. Deltagandet har skett på frivillig basis och vi kan se ett stort engagemang som återspeglas i det löpande arbetet. Frivillighet kan dock innebära en begränsning då genomförandet hos centrala myndigheter inte alltid har kunnat prioriteras på grund av resursbrist eller då det påtalas att genomförandet inte är uttalat i uppdrag eller regleringsbrev. Det finns därför behov av att generellt markera myndigheters ansvar och roll i genomförandet då flera av dem upplever resursbrist eller inte kan se att deras medverkan ryms inom övriga uppdrag.

Stommen i arbetet har utgjorts av det programråd som bildats med representation från målgrupperna där representanter för ett fyrtiotal olika organisationer har deltagit i olika utsträckning. Sammantaget har det varit ett stort engagemang hos programrådets ledamöter och sammansättningen har bidragit konstruktivt till genomförandet och till stor del varit en förutsättning för att förankra och föra arbetet framåt. Programrådet har efter hand utvecklats och fungerar nu som en plattform för dialog och kunskapsspridning och för att förankra arbetet med uppdraget.

I programrådet har representationen av **kunskapsbärare** utgjorts av intresseorganisationer vilka har företrätt árbediehtu respektive annan traditionell kunskap i enlighet med prop. 2004/05:150, s. 225. De grupper som där sägs kunna inneha traditionell kunskap är som tidigare nämnts exempelvis jord- och skogsbrukare, samer, fäbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare.

Myndighets- och annan representation har bland annat utgått från CBM:s rapport *Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen om biologisk*

mångfald och lokal och traditionell

kunskap av betydelse för biologisk mångfald (Tunón m.fl., 2015) där centrala myndigheter för genomförandet lyfts fram. I dialog med programrådet har ytterligare myndigheter och aktörer bjudits in att delta.

De mindre intresseorganisationerna som företräder kunskapsbärarna har genom fokalpunktsuppdraget erhållit täckning för sina kostnader i samband med de fysiska möten som genomförts. Det har varit en förutsättning för att de ska kunna delta på likartade villkor som övriga parter då resurser ofta saknas, både personella och ekonomiska. Övrig tid som läggs ned i arbetet har bekostats av dem själva.

Det har funnits en generell vilja att föra dialog mellan målgrupperna och allt eftersom har vi tillsammans sett över möjligheter där fokalpunktsuppdraget och Sametinget i fortsättningen kan ses som en plattform, ett verktyg för att skapa dialog och arbeta över gränserna i ett gemensamt lärande.

Länsstyrelsen i Jämtlands län och Sametinget har, tillsammans med arbetsgruppen parallellt provat vägar framåt i syfte att påverka det dagliga arbetet i enlighet med konventionens intentioner. Gemensamt kan sägas att båda myndigheterna har uppvisat likartade behov. Vetskapen om CBD och kunskapen om innebörden i artiklarna 8j och 10c kräver kunskapshöjande insatser för personalen, vilket i sin tur innebär behov av förankring i ledningen.

Det här är en tvärgående fråga och ska inte innebära extra arbetsuppgifter, det är ett arbetssätt som utgår från bästa tillgängliga kunskap och ibland ett nytt eller annorlunda sätt att tänka in traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk kopplat till biologisk mångfald i det dagliga arbetet och i sitt beslutsfattande.

Sametinget har utgått från vårt livsmiljöprogram Eallinbiras (Sametinget 2009 & 2021) och vi arbetar dagligen med traditionell kunskap som en grund i vårt arbete. En utmaning är att göra detta ännu mer påtagligt och medvetet och samtidigt förmedla det till våra samverkansparter i bland annat konsultationsförfaranden och remissyttranden.

Tidigare uppdrag

SLU Centrum för biologisk mångfald har som nämnts tidigare genom Naptek under lång tid samarbetat med Sametinget rörande dessa frågor och har bland annat framställt rapporterna *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige* (Tunón, 2004), *Traditionell kunskap och sedvänjor inom den samiska kulturen – relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald* (Tunón m.fl., 2007), *Utredning om status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige* (Tunón m.fl., 2010), *Hur bör Sverige genomföra art 8j och 10c i syfte att uppnå Aichimål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald* (Tunón m.fl., 2014) samt *Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen för biologisk mångfald* (Tunón m.fl., 2015). Sametinget och Naturvårdsverket fick den 9 mars 2017 ett regeringsuppdrag att föreslå åtgärder för att långsiktigt säkerställa att artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald (CBD) genomförs i Sverige, vilket avrapporterades i rapporten *Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald* (Sametinget & Naturvårdsverket, 2018).

Detta har tillsammans med dagens nationella och internationell kontext legat till grund för uppdragets genomförande. Vi bedömer att det är värdefullt att kunna synliggöra på vilket sätt uppdraget bidrar till måluppfyllnaden. Genom att beskriva kedjan från de internationella förhandlingarna inom CBD och andra fora till det nationella genomförandet skapas förutsättning och motivation att arbeta vidare med genomförandet, oavsett om man är tjänsteperson på myndighet eller kunskapsbärare. En av de största utmaningarna i genomförande av artiklarna är målsättningen att traditionell kunskap ska betraktas som lika värdefullt som forskningsresultat i beslutsfattande.

2.4 Kommunikation

Fenomenet traditionell kunskap kan uppfattas som abstrakt och många målgrupper som sedan tidigare inte är bekanta med traditionell kunskap kan ha svårt att förstå hur de berörs av frågan. Uppdraget berör dessutom många parter med olika bakgrund, erfarenheter och kunskapsnivå.

Sametinget väljer därför att särskilt framhålla vikten av en respektfull och tydlig kommunikation och dialog i samband med genomförandet. Ambitionen i uppdraget har varit att synliggöra och beskriva traditionell kunskap och visa på goda exempel.

I uppdraget väljer vi följande benämningar: traditionell kunskap, árbediehtu (samisk kunskaps-tradition) och annan kunskapstradition i syfte att på ett tydligt sätt, vid behov kunna särskilja samisk kunskapstradition från kunskapstraditioner hos andra grupper i Sverige. I artikel 8j preciseras detta med ”ursprungliga [urfolk i senare beslut] och lokala samhällen med traditionella livssätt”.

Befintliga arenor – var behöver CBD och artiklarna 8j och 10c finnas med?

Länsstyrelsernas verksamhet och arbetet med miljömålen och Agenda 2030 är exempel på viktiga arenor där fokalpunktsuppdraget bör finnas med. I genomförandet av Sveriges livs-medelsstrategi 2.0 bör hänsyn tas till artiklarna 8j och 10c. Detta är några exempel, det finns många fler som arbetsgruppen tillsammans med programrådet identifierat. Programrådet i sig är också en betydelsefull arena för mötet mellan myndigheter, intresseorganisationer och andra aktörer. Vi kan konstatera att de fysiska träffar som genomförts med programrådet har bidragit till en ökad medvetenhet, ett intresse och vilja till handling för ett genomförande.

Att hitta kanaler och sätt att nå människor med information kräver ett väl strukturerat arbete för att nå bästa effekt. Vårt sätt att kommunicera uppdraget har hittills främst gjorts via programrådet och genom att lägga grunden för att nå fler av Sveriges länsstyrelser och på så sätt få en regional och landsomfattande täckning då vi bjudit in samtliga Sveriges länsstyrelser att utse en kontaktperson för kommande arbete.

Kunskapsmaterial

Det har tidigare saknats samlad och översiktlig information kring CBD, artiklarna 8j och 10c och därför har arbetsgruppen tillsammans med programrådet tagit fram ett digitalt kunskaps-material som grundläggande beskriver CBD, artiklarna och uppdraget som tematisk fokalpunkt

eller nationell samordnare. Om läsaren så önskar finns möjlighet att ytterligare fördjupa sig i ämnet genom den information som finns i materialet i form av ordlistor, filmer, länkar etc. Det är ett inledande sätt att samla och sprida informationen om CBD, artiklarna 8j och 10c och det svenska genomförandet. Materialet kan ses som en grundläggande sammanställning som exempelvis har potential att utvecklas till digitala, målgruppsanpassade utbildningar.

Programrådets signaler att behovet av kunskapshöjande insatser är stort behöver tas på allvar. Det gäller alla nivåer och kan omfatta tjänstepersoner på en beslutsfattande myndighet, läroplaner, medlemmar i ideella föreningar, intresseorganisationer, universitetsutbildningar, folkhögskolor och studieförbund. CBM har gjort en initial översikt över vilken forskning och utbildning som finns i Sverige idag. Det finns

också studieplaner som skulle kunna ligga till grund för utbildningar. Muséer, friluftsmuséer och bibliotek är andra kanaler som bör kunna utgöra resurser för kunskapsspridning till allmänheten inom ramen för detta uppdrag och det bör gå att genomföra via exempelvis utställningar och temakvällar.

Programrådet har framhållit fördelarna med att kunna mer om varandras verksamhet och villkor varför det även har arrangerats digitala informationsträffar där organisationer och myndigheter fått möjlighet att berätta om sitt uppdrag och sin verksamhet. Sådan tillfällen har genomförts varje månad, digitalt på morgonen, sedan våren 2023 med uppehåll under sommaren. Programrådets ledamöter bjuds in och är fria att sprida länken till de som berörs inom sin organisation för att involvera fler i arbetet och träffarna har varit en uppskattad aktivitet.

Uppdragets målsättning

Fokalsupplagets mål har varit att bidra till ett fullt och effektivt genomförande i Sverige av artiklarna 8j och 10c i CBD. Konventionens parter hade vidare 2010 gemensamt överenskommit de så kallade Aichimålen med målen att de skulle uppnås senast 2020. Aichimål 18 ålade parterna att respektera urfolks och lokala samhällens traditionella kunskap och hållbara sedvanebruk av biologiska resurser med fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokala samhällen på alla relevanta nivåer. Aichimålen gällde fram till december 2022, då de ersattes av det nya globala ramverk som antogs vid 15:e partsmötet (COP15) i Montreal i december 2022 (se mer i avsnitt 4). Aichimålen bedöms inte ha nåtts vare sig i Sverige eller internationellt. Svenska regeringens egen rapportering till CBD-sekretariatet betonar att man bedömer de egna insatserna att uppnå Aichimål 18 som otillräckliga.

Indikatorer för uppföljning och andra beslut och riktlinjer om artiklarnas och ramverkets genomförande är vägledande för fokalsupplagets målsättningar och arbete. Vi följer de internationella förhandlingarna proaktivt och lyhört för att

möjliggöra ett bra nationellt genomförandearbete. Målsättningen är dessutom att aktiviteter och målsättningar ska bidra till uppfyllandet av andra nationella och internationella genomförandestrategier och måldokument. För att tydliggöra fokalsupplagets målsättning har Sametinget och SLU Centrum för biologisk mångfald arbetat i enlighet med nedanstående delmål:

- bidra till att traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk främjas, synliggörs, respekteras och inkluderas i underlag, processer och beslut som påverkar biologisk mångfald, med kunskapsbärares samtycke, samt värderas lika och anses lika värdefull som vetenskaplig och annan kunskap (i enlighet med internationell målsättning).
- ett ökat, meningsfullt deltagande av representanter för traditionell kunskap i förvaltning och beslutsfattande om biologisk mångfald och CBD:s genomförande (i enlighet med Sveriges strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (proposition 2013/14:141)).
- berörda parter (myndigheter, kunskapsbärare, tjänstepersoner, politiker (de senare hittills

inom Sametinget) och statligt och privat ägda företag, tillsammans med intresseorganisationer) ska vara väl medvetna om Sveriges under-tecknande av CBD och även Sveriges åtagande gällande artiklarna 8j och 10c och vad detta innebär.

- myndigheters regleringsbrev och statligt ägda företags ägardirektiv innehåller skrivningar om hänsynstagande och medverkan till genomförande av artiklarna 8j och 10c och att ett ökat hänsynstagande till traditionell kunskap och sedvanebruk inkluderas i regelverk och författningar.
- arbetet ska även bidra till måluppfyllnad för Sveriges arbete med Agenda 2030 och Sveriges miljömål genom att betona kommunikationen mellan målgrupperna för att ge en ökad förståelse för behoven.

Målsättningarna är långsiktiga liksom Sveriges arbete med CBD i övrigt och tar därmed inte hänsyn till att Sametingets regeringsuppdrag till att börja med har varit treårigt. Aktiviteterna i genomförandet avspeglar denna långsiktighet vilket kontinuerligt har kommunicerats med ansvarigt departement.

Uppdraget har hittills inte givit utrymme för någon uppföljning av långsiktiga resultat eller effektmål. Vi kan dock konstatera att arbetet nu hittat former som börjar ge ringar på vattnet i form av nya samarbeten, initiativ, förfrågningar och aktiviteter hos målgrupperna vilket i sin tur ger anledning att betona den kontext uppdraget befinner sig i och hur det på så vis bidrar till måluppfyllnad både nationellt och internationellt.

Genomförande

Arbetet med fokalpunktsuppdraget är ett nära samarbete mellan Sametinget och CBM, bägge organisationerna medverkar i uppdragets arbetsgrupp. Arbetet med genomförandet har innefattat såväl internationella som nationella insatser. Arbetssätt och metoder har utvecklats allt eftersom, men ambitionen har genomgående varit att arbeta framåtsyftande med delaktighet och i dialog med målgrupper och uppdragsgivare. Idag kan vi därför också konstatera att det arbete som sker på lokal nivå har tydliga kopplingar till det internationella ramverket. Enligt artikel 6 ska parterna utveckla planer, program eller strategier för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, vilka kallas *National Biodiversity Strategy and Action Plans* (NBSAPs) med CBD-terminologi och utifrån artikel 8j-perspektiv ska detta göras med deltagande av representanter för traditionell kunskap när så är lämpligt.

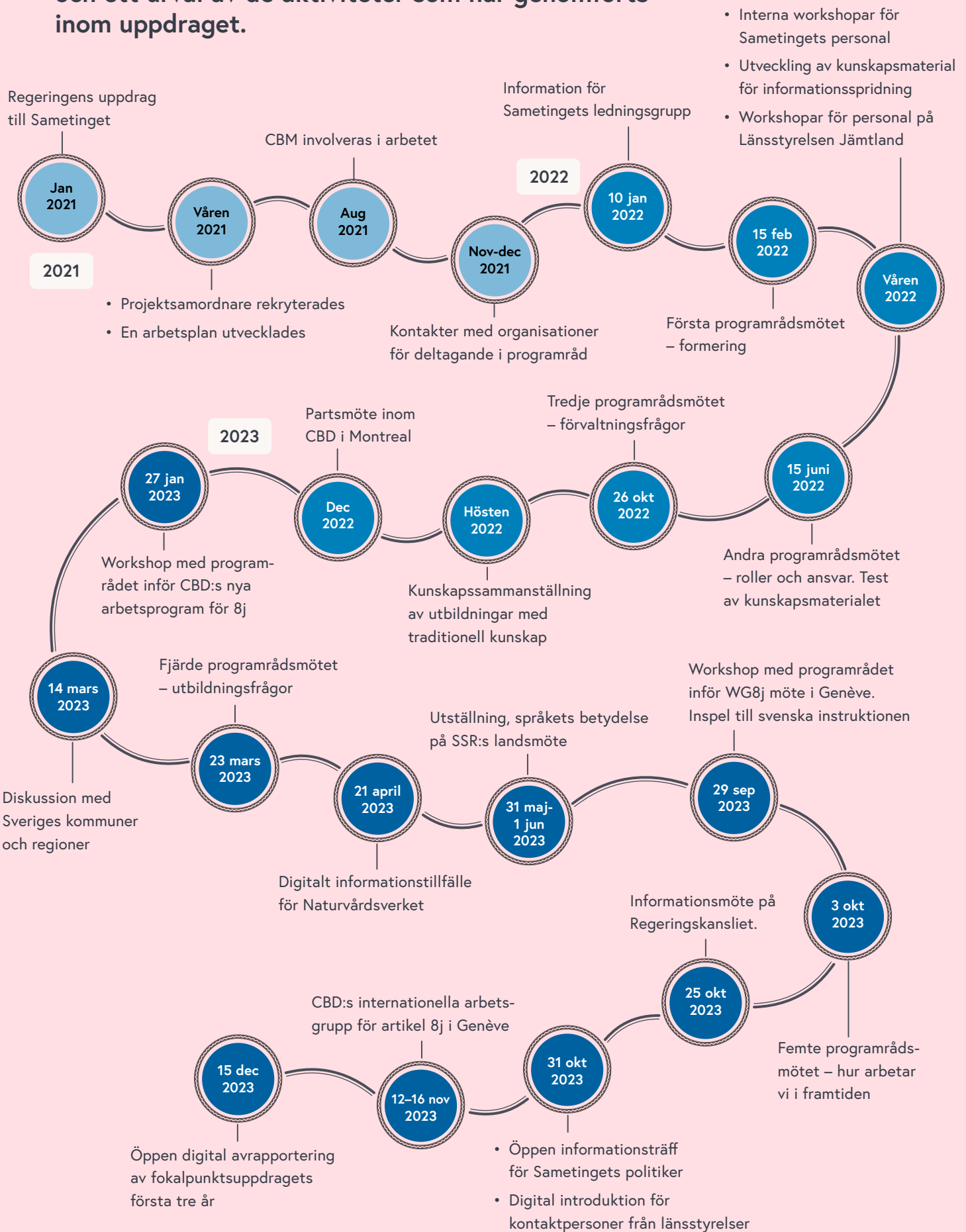
Sverige har till CBD-sekretariatet inkommit med tre sådana strategier år 1995, 2007 och 2016. Sveriges NBSAP från 2016 utgörs av en översättning av relevanta delar av regeringens strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (prop. 2012/2013:141). Detta eftersom Sverige har betonat att det är via miljömålssystemet som CBD genomförs nationellt. Enligt strategin bidrar etappmålet om betydelsen av biologisk

mångfald och värdet av ekosystemtjänster till ett genomförande av Aichimål 18 (vilket handlar om traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk), men det beskrivs dock inte närmare på vilket sätt. Under avsnitt 14 i strategin som handlar om forskning och miljöövervakning finns beskrivning av initiativ som ska bidra till att uppfylla Aichimål 18. Inget av de initiativ som beskrivs handlar dock om traditionell kunskap. Traditionell kunskap omnämns annars endast i inledningen där det anges att traditionell kunskap kan tillämpas i hur företag visar hänsyn till att naturresurser är begränsade.

Nationell strategi och handlingsplan avseende CBD

Naturvårdsverket har under 2022–2023 haft ett regeringsuppdrag att ta fram ett förslag till en ny nationell strategi och handlingsplan kopplat till CBD (NBSAP) utgående från det globala ramverk till 2030 som beslutades på partsmötet under 2022 (COP15). Uppdraget har genomförts tillsammans med Boverket, Statens jordbruksverk, Statens energimyndighet, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Sametinget och Havs- och vattenmyndigheten och har redovisats till regeringen. Inom ramen för Sametingets uppdrag som fokuspunkt har vi samlat in och vidarebefordrat inspel från kunskapsbärare till utvecklingen av handlingsplanen.

Översikt över arbetsgången inom fokalpunktsuppdraget, och ett urval av de aktiviteter som har genomförts inom uppdraget.

4.1 Internationellt

Sametingets jurist för internationella frågor, Matilda Wilhelm, har av regeringen utsetts till Sveriges fokalpunkt, samordare, för artikel 8j och relaterade frågor. Det har stärkt genomförandearbetet genom tydlig representation av traditionell kunskap i den svenska delegationen inför och under partsmötet COP15 (*Conference of the Parties*, COP), dvs. det beslutande mötet inom konventionen, och arbetsprogrammet för 8j-frågor. Traditionell kunskap har därmed fått en tydligare plats i enlighet med det nya ramverket, Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework vilket betonar vikten av urfolk och lokala samhällens deltagande.

Sametinget har haft representation på CBD:s arbetsgruppsmöten inom *Arbetsprogrammet för 8j-frågor* som har som övergripande mål att främja ett rättvist genomförande av artikel 8j och relaterade frågor, på lokal, nationell, regional och internationell nivå samt säkerställa urfolk och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande i detta arbete. CBD:s arbetsgrupp för 8j-frågor har framför allt uppgiften att utveckla riktlinjer och rekommendationer för arbetet att nationellt och internationellt genomföra konventionens intentioner.

Fokalpunktsuppdraget har genom kontinuerlig dialog med Regeringskansliet och övriga delegater i svenska delegationen arbetat för att öka förståelsen, betydelsen och värdet av traditionell kunskap i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i Sverige. Det innefattar även ett rättvist deltagande av urfolk och lokala samhällen.

4.1.1 Praktiska bidrag på internationell nivå

Genom Sametinget som fokalpunkt för 8j-frågor ökar förutsättningarna för att Sveriges genomförandearbete återspeglar och utvecklar ramverkets målsättningar vad gäller traditionell kunskap, hållbart sedvanebbruk och deltagande av urfolk och lokala samhällen. Det regeringsuppdrag som Naturvårdsverket haft under 2023 tillsammans med bland annat Sametinget kan ses som ett exempel där urfolk och lokala samhällens intressen och medverkan har beaktats. Det innebär en tydligare koppling mellan ramverket och genomförandet på nationell nivå.

Tillsammans med Klimat- och näringslivsdepartementet har fokalpunktsuppdraget utvecklat arbetssätt för att bidra till att målgrupperna ska få inflytande i det internationella arbetet. Målgrupperna har genom programrådet deltagit i workshops och uppmanats att göra inspel till Sveriges instruktioner, både inför COP15 i december 2022 och 8j-arbetsgruppsmötet i november 2023. Inkomna inspel har hittills handlat om såväl internationell som nationell karaktär vilket gör att de har kunnat användas som underlag både till nationella arbetet för utveckling av en ny nationell strategi för biologisk mångfald och till Sveriges instruktioner inför internationella möten.

Sametinget har som nationell tematisk fokalpunkt för artikel 8j och 10c tagit initiativ och bidragit till eller deltagit i exempelvis:

- Expertgrupper – EU
- Förhandlingsunderlag
- Deltagande vid förhandlingsmöten
- Genomfört side-event tillsammans med dåvarande Miljödepartementet under COP15 – med presentation av kunskapsmaterialet på engelska
- Innehaft rollen expert – nominerad från Sverige och även fungerat som co-chair under expertgruppsmötet för 8j-frågor i Nairobi, juli 2023 och under CBD:s arbetsgruppsmöte för 8j-frågor i Genève, november 2023.

COP15 Montreal, Kanada december 2022

UN Biodiversity Conference, partsmöte för FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) och dess protokoll Cartagenaprotokollet och Nagoya-protokollet, ägde rum den 7–19 december 2022 i Montreal, Kanada. Mötet leddes officiellt av Kina som nuvarande COP15-ordförande, men hölls på grund av pandemiutvecklingen i Kina, vid sätet för konventionens sekretariat i Montreal. Charlotta Sörqvist och Mette Svejgaard på Miljödepartementets Naturmiljöenhet ledde arbetet i den svenska delegationen, som bestod av tjänstemän från Regeringskansliet och flera myndigheter där Sametinget var en av de myndigheter som fanns representerade genom Matilda Wilhelm, Sveriges fokalpunkt för artikel 8j och Åsa Labba, samordnare för Sametingets fokalpunktsuppdrag för traditionell kunskap.

Det nya ramverket innehåller övergripande skrivningar i sektion C (överbägganden för implementering av ramverket) som erkänner urfolks och lokala samhällens bidrag till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, delaktighet i genomförandet och på vilket sätt urfolks och lokala samhällens rättigheter ska tillgodoses i genomförandet med hänvisning till urfolksdeklarationen och internationell lagstiftning om mänskliga rättigheter. Mer specifika formuleringar om bland annat urfolk och lokala samhällens meningsfulla deltagande i beslutsprocesser, betydelsen av traditionell kunskap och urfolksterritorier och skydd och respekt för hållbart sedvanebruk har tvärgående förts in i flera mål, såsom 1, 3, 5, 9, 13, 19, 21 och 22.

Sametinget genomförde i samarbete med Miljödepartementet ett s.k. side-event på partsmötet där Sveriges genomförandearbete presenterades. Det lockade ett fyrtiotal besökare från hela världen som fick ta del av vårt arbetssätt i Sverige, det kunskapsmaterial som utarbetats och där vi med hjälp av panelen och publiken kunde dra paralleller och lärdom av varandras erfarenheter.

Expertmöte om 8j-frågor, CBD i Manaus, Brasilien, juli 2023

Matilda Wilhelm – nominerad av Sverige – valdes av sekretariatet ut till expertgruppen *Ad Hoc Technical Expert Group on Article 8(j) and Related Provisions*, vilken bestod av cirka 25 experter nominerade av parter (Australien, Brasilien, Kanada, Kina, Colombia, Etiopien, Guatemala, Ungern, Indien, Kiribati, Malawi och Sverige), urfolksorganisationer och andra organisationer.

Expertgruppens mandat var att vara rådgivande till den fortsatta utvecklingen av det nya arbetsprogrammet för artikel 8j-frågor och möjliga institutionella arrangemang. När det gäller alternativ för fortsatt struktur för 8j-arbetet fanns konsensus i expertgruppen för alternativet att etablera ett permanent underorgan (*subsidiary body*) och tydliga argument och motiv framfördes om att det är den ordning som är lämpligast för att fortsatt säkerställa urfolks och lokala samhällens (*Local communities and indigenous peoples platform*) deltagande i konventionens arbete. Det framfördes dock att detta alternativ

inte bör utesluta initiativ för att även integrera IPLC-relaterade frågor i övrigt arbete inom konventionen. Exempelvis föreslogs en aktivitet i arbetsprogrammet för att stärka och utveckla de befintliga deltagandemekanismer som tagits fram inom arbetsgruppen för artikel 8j och att tillämpa dessa även i andra CBD-processer/möten. Matilda Wilhelm fungerade tillsammans med Lucy Mullenkei (*International Indigenous Forum on Biodiversity*, IIFB) som co-chair för mötet.

CBD WG8J-12, i Genève, Schweiz, 12–16 november 2023

Matilda Wilhelm, Nadja Åstot och Åsa Labba från Sametinget deltog i den Svenska delegationen. Huvudfrågan i mötet handlade om att ta fram underlag för beslut – en rekommendation till COP 16 om ett nytt arbetsprogram för 8j-frågor, och hur det ska utformas och organiseras. Dessa förhandlingar skedde huvudsakligen i en kontaktgrupp som leddes av Matilda Wilhelm (Sametinget) tillsammans med Lucy Mullenkei från IIFB (*International Indigenous Forum on Biodiversity*).

Det fanns ett brett stöd för att etablera ett nytt permanent organ (permanent subsidiary body) för 8j-frågor, men alla länder var inte övertygade. Förslaget kommer därför att förhandlas vidare COP16 hösten 2024.

4.2 Nationellt

Sametinget ska enligt uppdragsdirektivet involvera myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i Sverige. Uppdraget har som beskrivits ovan genomförts i nära samverkan med SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM). Ett programråd bildades baserat på tidigare erfarenheter från arbetet med Naptek vid CBM (se tidigare beskrivning) och slutsatser från det regeringsuppdrag hos Sametinget och Naturvårdsverket som genomfördes 2017–2018.

Från rapporten: *De sammanslutningar av kunskapsbärare, som oftast finns inom den ideella sektorn i form av olika föreningar, stiftelser, kulturcentrum, förbund m.m. och som i sin verksamhet kartlägger, sprider, revitaliserar och stärker traditionell kunskap och sedvanebruk är centrala för att Sverige*

ska kunna uppfylla sina skyldigheter inom konventionen.

Därtill finns en rad andra institutioner som genom sina respektive verksamheter bidrar till ett svenskt genomförande av artiklarna. Här kan nämnas universitet och högskolor, museer, bibliotek, folklivs/folkminnesarkiv, forskningsinstitut/forskningsråd, branschorganisationer inom traditionella näringar.

Inbjudan har gjorts med ambition att inkludera en bred representation av myndigheter, kunskapsbärare och andra som har en roll att spela i genomförandet med insikt om att inbjudan måste begränsas i förhållande till befintliga resurser och praktisk genomförbarhet. Inbjudan har skickats centralt, till generaldirektör eller motsvarande för myndigheter och till personer i ledande befattning hos intresseorganisationer och andra, innehållande information om Sametingets uppdrag och en inbjudan att utse en ledamot till programrådet. Det innebär att samtliga programrådsorganisationer själva har utsett den ledamot

som man bedömer är lämpligast för att bidra i arbetet. Ett fyrtiotal myndigheter och andra aktörer har bekräftat sitt deltagande i programrådet och har därefter i varierande grad deltagit på fysiska och digitala möten, digitala informationsträffar, bidragit till Sveriges inspel till skrivelser till CBD-processerna och andra aktiviteter. Programrådet har bland annat fungerat som remissinstans för det kunskapsmaterial kring CBD och artiklarna 8j och 10c som utvecklats inom ramen för detta uppdrag.

Programrådet har utgjort en central funktion i genomförandet av uppdraget, men det saknas idag representanter från centrala myndigheter (se lista över programrådet). Sametinget har inte haft möjlighet att påverka deras beslut mer än att bjuda in och önska deras medverkan. Några har av olika skäl valt att lämna programrådet under resans gång. Några myndigheter har redan initialt avböjt deltagande i programrådets arbete utan att precisera anledningen till beslutet och någon har valt att inte svara på inbjudan.

Programråd 2023-10-01

Myndighet/organisation

Sammanställande och samverkanspart

Sametinget

SLU Centrum för Biologisk Mångfald - CBM

Myndigheter

Havs- och vattenmyndigheten

Institutet för språk och folkminnen

Livsmedelsverket

Naturvårdsverket

Riksantikvarieämbetet

Skogsstyrelsen

Skolverket

Sveriges geologiska undersökning - SGU

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut - SMHI

Statens Fastighetsverk

Totalförsvarets forskningsinstitut FOI

Trafikverket

Programråd 2023-10-01

Länsstyrelser

Eldrimner (nationellt resurscentrum för mathantverk via Länsstyrelsen i Jämtlands län)

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Länsstyrelsen i Östergötlands län

Kommuner och regioner

SKR - Sveriges kommuner och regioner

Organisationer

Förbundet svensk fäbodkultur och utmarksbruk

Förbundet Sveriges småbrukare

Gaaltije (sydsamiskt kulturcentrum)

Landsförbundet svenska samer

Laponiatjuottjudus (förvaltande organ för världsarvet Lapponia)

Renägarförbundet

Same Ätnam (organisation för att stärka samisk kultur)

Sámi Duodji (sameslöjdstiftelsen)

Skärgårdarnas riksförbund

Svenska insjöfiskarens centralförbund

Svenska Samernas Riksförbund, SSR

Svenska Kust- och Insjö-Fiskarnas Organisation - SKIFO

Sveriges hembygdsförbund

Sveriges Fiskevattenägareförbund

Swedish Lapland Visitors Board (organisation som företräder besöksnäringen)

Muséer

Ájtte – Svenskt Fjäll- och Samemuseum

Friluftsmuseernas samarbetsorganisation (FRI)/Skansen har uppdraget

Universitet och utbildning

Göteborgs Universitet - Hantverkslaboratoriet

Nätverket Svenska kulturlandskap

Samernas Utbildningscentrum

Har valt att avbryta sitt deltagande eller att inte medverka i programrådet

Bergsstaten - medverkar genom SGU

Boverket

Energimyndigheten

Hushållningssällskapet

Jordbruksverket

Lantbrukarnas Riksförbund

Lantmäteriet

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap - MSB

Sáminuorra (samisk ungdomsorganisation)

Svenska jägareförbundet

Tillväxtverket

Umeå Universitet - Várdduo Centrum för samisk forskning

Programrådsmöten

2021

Planering och förberedelser

Under 2021 planerades programrådets sammansättning och organisationer bjöds in att delta

2022

Digitalt möte

Tema: Introduktion till fokalpunktsuppdraget och programrådet

Uppsala

Tema: Roll och ansvar i programrådet.
Hur arbetar vi vidare?

Stockholm

Tema: Hållbar förvaltning av biologisk mångfald och kulturarv

2023

Uppsala

Tema: Utbildning – vilka behov har vi och vilka resurser finns och behövs?

Stockholm

Tema: Programrådets betydelse fram till idag. Hur bör vi arbeta framöver?

En förklaring till beslut att inte delta i programrådet kan vara att man bedömer att dessa frågor inte direkt kopplar till den centrala verksamheten. Man kan också konstatera att för en del av myndigheterna har verksamheten mycket riktigt ett annat fokus samtidigt som den kan ha stor påverkan på Sveriges möjligheter att uppnå intentionerna vad gäller dessa frågor. Vi bedömer att det finns behov av att fortsättningsvis satsa på kunskapshöjande insatser de närmaste åren.

Vid sidan av programrådet har fokalpunktsuppdraget också utvecklat koncept och material för att sprida kunskap om dessa artiklar i CBD och om det bakomliggande syftet i olika sammanhang. Vi har därför genomfört informations- och fördjupningsaktiviteter och initialt prövat dessa på Sametinget som myndighet och Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Sametinget – en testpilot

För att utveckla arbetssättet så har fokalpunktsuppdraget markerat att genomförandet av artiklarna 8j och 10c är en prioriterad fråga för myndigheten Sametinget och vi har därför internt arbetat för att inkludera personalen på myndigheten. Initialt för att informera om och synliggöra uppdraget, och därefter arbetat för att stärka och vässa Sametingets arbete som kan kopplas till artiklarna 8j och 10c. Insatserna har inneburit förankring hos kansliledning som därefter givit klartecken till personal från samtliga avdelningar att delta i olika form. Steg två var att all personal erbjöds digitala informationsinsatser, följt av workshops, först med ledningsgruppen och därefter med övrig personal. Idén har varit att förankra tankesätten och delvis förändra dem för att se på vilket sätt dessa frågor kan bli en del av olika delar av myndighetsutövningen. Det är ett långsiktigt arbete som tar tid och som behöver följas upp regelbundet på samma sätt som andra tvärgående frågor. Vi behöver tillsammans skapa förutsättningar och använda artiklarna som verktyg i det dagliga arbetet. Det ska inte ses som en extra arbetsuppgift, det ska vara ett sätt att arbeta och tänka i enlighet med det holistiska synsätt som beskrivs i Sametingets livsmiljöprogram Eallinbiras (Sametinget, 2009 & 2021). Artiklarnas genomförande utgör ett bra sätt att inleda samarbeten mellan avdelningar vilket bidrar till ett

gemensamt lärande i många hänseenden. Som myndighet är Sametinget ändå tacksamt för denna typ av förankringsarbete eftersom tankesätten till viss del redan har varit en del av myndighetsutövningen. För de flesta andra myndigheter kommer resan troligen att bli längre.

Länsstyrelsen i Jämtlands län – föregångare och testpiloter.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, har parallellt utgjort en testpilot för hur personalen på en extern myndighet kan involveras, vilket har inneburit nya erfarenheter och insikter som är värdefulla att ta med i det fortsatta arbetet. Det är viktigt att arbetet förankras på högsta nivå och att personalen känner att de har tillåtelse att arbeta med frågorna. Arbetet behöver dessutom kunna genomsyra hela organisationen över avdelningsgränser både internt inom och mellan avdelningar, och även externt med exempelvis kunskapsbärare och andra myndigheter. Erfarenheterna visar, precis som för Sametinget, att det handlar om ett långsiktigt arbete som tar tid och som behöver få ta plats i tjänstepersonernas vardag som ett sätt att arbeta. Vi ser också en utmaning att förebygga personbunden kunskap i specifika frågor vilket skulle kunna säkerställas med digitala utbildningar för personalen. Fokalpunktsuppdraget genomförde tre workshops för ungefär ett halvdussin tjänstepersoner från olika enheter på länsstyrelsen med information och ömsesidigt erfarenhetsutbyte kring hur man kan tillämpa dessa tankesätt och när det ger ett mervärde.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har sedan tidigare värdefulla erfarenheter av intern samverkan, men även av samverkan med exempelvis CBM med direkta kopplingar till artiklarna 8j och 10c, bland annat genom projektet Rikare odlingslandskap, varför workshoparna innebar ett ömsesidigt lärande. Bland de frågor som lyftes för vidare arbete fanns: möjligheter till ökad samverkan inom länsstyrelsen och mellan länsstyrelsen och Sametinget för att beakta lokal, traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk (renskötsel, fäbodbrukm.m.) i planprocesser och förslag till förändrad markanvändning och i arbete med förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur; möjligheter att utveckla möjligheter till

samverkan mellan fäbodbruk, fjälljordbruk och renskötsel, utveckling av nätverk mellan länsstyrelserna och mellan länsstyrelser och andra myndigheter för att utbyta erfarenheter; behov av verktyg i skogsbruket för att bevara biologiskt kulturarv. Man noterade gemensamt att ett grundläggande problem är att dagens stödsystem framför allt gynnar det storskaliga naturbruket och därmed missgynnar hållbart sedvanebruk. I samband med det ställdes frågan hur vi kan försäkra oss om att det finns tillräckliga resurser för att kunskapsbärarna i det lilla företaget eller organisationen ska kunna bidra med sina kunskaper på riktigt?

Bland de övergripande frågeställningarna att ta vidare var frågor som: Hur möter vi traditionsbärarna? Hur jobbar vi tillsammans? Hur tillvarata tidigare erfarenheter? Hur tillskapar vi de resurser som behövs? Vilket befintligt internt nätverk skulle kunna vara navet?

Förståelsen för dessa frågor infinner sig allra först hos enstaka medarbetare och kan först därefter bli en del av verktyglådan för myndighetens verksamhet. Innan det andra steget har tagits finns det en stor risk att personalomsättning och liknande minskar insatsens förutsättning att lyckas. Dessutom hölls ett digitalt frukostföreläsningsspass där samtliga myndighetens anställda var inbjudna. På Länsstyrelsen i Jämtlands län fick därmed många en kort introduktion och en grupp medarbetare djupare förståelse, men på grund av nedskärningar i statsanslagen blev länsstyrelsen tvungen att avbryta sitt deltagande vilket är mycket olyckligt eftersom det fanns stor kunskap och stort engagemang för dessa frågor hos länsstyrelsens handläggare och mycket goda grunder att bygga vidare på för nationell utveckling. Risker är därför också stora att den långsiktiga effekten uteblir.

Informationsinsatser

Arbetsgruppen har alltså vid ett antal tillfällen genomfört digitala kunskapshöjande insatser, anpassade för bland andra Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Jämtlands län och Sametingets tjänstepersoner och politiker. Vid olika tillfällen har representanter ur arbetsgruppen bjödits in

att presentera även i arrangemang ordnade av andra aktörer. Det är ett resultat av arbetsgruppens strävan att söka ingångar till befintliga nätverk och aktiviteter där denna fråga är relevant. Insatser som dessa bedöms vara av största vikt då det finns möjlighet att skapa diskussion och väcka frågor hos åhörare samtidigt som presentationen sker på deras egen planhalva. Förkunskapen om dessa frågor är i de flesta fall väldigt låg och ämnet är väldigt nytt för många och kan därför upplevas som luddigt och diffust. Begreppet traditionell kunskap är som framkommit tidigare inte helt självklart.

Med anledning av ovanstående utvecklades ett digitalt kunskapsmaterial under uppdragets andra år. Det är ett försök att sammanställa relevant information om CBD, artiklarna 8j och 10c och vad Sametingets uppdrag som fokuspunkt för traditionell kunskap innebär. Materialet har uppdaterats efter att det nya ramverket beslutats och finns nu på svenska och i ett så långt PDF-formatet tillåter tillgänglighetsanpassad version. Version 1 finns även översatt på engelska för att kunna spridas internationellt under partsmötet COP15.

Materialet kan laddas ner på följande länk: www.sametinget.se/kunskapsmaterial-om-traditionell-kunskap-biologisk-mangfald

Temanummer av *Biodiverse*

Som ett led i att systematisera och synliggöra värdet av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk för natur- och kulturvård och naturresursförvaltning gavs ett särskilt temanummer av CBM:s tidskrift *Biodiverse* fokuserande på "traditionell kunskap" (nr 3/2022). *Biodiverse* når ungefär femtusen prenumeranter med intressen för frågor rörande bland annat biologisk mångfald och naturvård, vilka omfattar allt från politiker, tjänstepersoner på myndigheter, representanter för intresseorganisationer och privat aktörer. I detta nummer lyfte elva artiklar fram olika aspekter på dessa frågor av relevans för svenska förhållanden (temanumret kan även laddas ned på www.biodiverse.se). Vi kan också notera att CBM under 2023 har givit ut temanummer om "en global räddningsplan för biologisk mångfald", dvs. det globala ramverket

(nr 1/2023) och ett på temat ”biologiskt kulturarv” (nr 2/2023), vilka bägge har koppling och relevans för fokalpunktsuppdraget.

Kartläggning av undervisning och forskning

En viktig del av artiklarna 8j och 10c är att skapa medvetenhet och förståelse för frågorna i samhället och därför är utbildningsväsendet synnerligen viktigt för att möjliggöra ett nationellt genomförande. Under 2022 som ett första steg gjordes en översiktlig kartläggning av kurser vid högskolor och folkhögskolor som kan tänkas eller borde innehålla perspektiv på traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. Nästa steg är att från kursledningarna bekräfta om och i så fall på vilket sätt undervisningsmoment kopplade till dessa frågor finns med i utbildningen. Parallellt gjordes dessutom en översikt över svenska och nordiska forskare som har projekt eller har publicerat sig inom områden som kan bidra till att underlätta det nationella genomförandet. Syftet var att kunna utveckla ett relevant kontaktnät och att identifiera möjliga luckor.

Det samiska kulturlandskapet **www.samiskalandskap.se**

Fokalpunktsuppdraget har också varit involverat i framtagandet av *Det samiska kulturlandskapet* (Program för att bevara, bruka och utveckla det samiska kulturlandskapet 2021–2025). Detta är det femte kulturmiljöprogrammet som gemensamt har tagits fram av samiska intressenter och statliga myndigheter och muséer. Det första togs fram i samband med Riksantikvarieämbetets särskilda satsning med fokus på det samiska kulturarvet och samiska kulturmiljöer 1998–2001. Idén är att programmet ska fungera som en inspiration och samarbetsmodul för arbetet med samiska kulturmiljöer och dessutom synliggöra det samiska kulturarvet i landskapet så att det kan bli en naturlig del i hänsynstagandet i landskapsplanering. Det samiska kulturlandskapet utgörs till stor del av extensivt nyttjade marker för exempelvis renskötsel och olika spår som äldre tiders naturbruk har lämnat efter sig. Till programmet *Det samiska kulturlandskapet* har fokalpunktsuppdraget särskilt bidragit med skrivningar och reflektioner rörande CBD och artiklarna 8j och 10c samt biologiskt kulturarv

av samiskt ursprung. Arbetssätten utifrån den internationella processen inom 8j/10c-arbetet har vi försökt att föra in som tankesätt i det nationella, regionala och lokala arbetet med samiskt kulturarv, t.ex. värdet av att inkludera lokala kunskapsbärare i inventerings-, dokumenterings- och exploateringsärenden i Sápmi. Målet är att därigenom både skapa ett hänsynstagande av samiskt kulturarv och skapa värdefulla erfarenheter i delaktighetsprocesser vad gäller naturvård och användningen av naturresurser och landskapet som kan sippra över även till andra sammanhang.

Miljömålsrådet

Sametinget ingår sedan 2022 som en av 19 myndigheter i miljömålsrådet. Genom att medverka och bevaka att samiska frågor beaktas, exempelvis rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten bidrar det indirekt till att traditionell kunskap lyfts in och beaktas i bland annat samhällsplaneringsprocesser och därmed också till genomförandet av artiklarna 8j och 10c i CBD. Sametinget har därmed också möjlighet att lyfta frågor som indirekt berör andra kunskapsbärare än de samiska.

Sveriges livsmedelsstrategi

Baserat på dagens världsläge har betydelsen av en hög självförsörjningsgrad ökat och man kan med fog framhålla att kunskapsbärarnas roll i sammanhanget bör stärkas ytterligare. En viktig aspekt vad gäller traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk att det ofta handlar om primärproduktion av livsmedel med begränsade insatsmedel utifrån. Sådan kunskap och en målsättning mot ökad självförsörjning genom bland annat småskalig livsmedelsförädling skulle kunna stärka Sveriges förutsättningar för självförsörjning. Detta är ett område som vi ser som prioriterat för kommande arbete. Det kan då gälla kunskapstraditioner som bidrar till en hållbar livsmedelsproduktion, t.ex. renskötsel, fäbodbruk, fiske och småskaliga jordbrukare som brukar traditionella metoder. I de internationella diskussionerna på partsmöten har frågan om ekonomiska incitament, såsom ersättningar, lyfts fram som ett sätt att respektera traditionell kunskap vilket kan utgöra möjliga vägar för det fortsatta arbetet. Sametinget har

med stöd av konsultationsordningen (se sidan 38) begärt och beviljats konsultation i frågan om Sveriges livsmedelsstrategi 2.0 då det berör det samiska folket och väl bidrar till Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c. Detta ger möjlighet att lyfta frågeställningar som berör samisk kunskapstradition och som även kan vara väsentliga för annan kunskapstradition.

NBSAP – Sveriges genomförandestrategi för CBD

Inom ramen för det nationella genomförandet av CBD så ska parterna med jämna mellanrum redovisa sin ”strategi och handlingsplan för biologisk mångfald” (*National Biodiversity Strategy and Action Plan, NBSAP*). Under 2022–2023 har Naturvårdsverket i sitt regeringsuppdrag ”Strategi och Handlingsplan CBD” med inspel från Sametinget och ett antal andra myndigheter arbetat fram ett förslag till genomförandeplan baserat på det globala ramverk som beslutades i december 2022. I den handlingsplanen ser vi att Sametinget genom sitt fokalpunktsuppdrag kan fungera som en länk mellan olika aktörer som har roll att spela i genomförandet, exempelvis Skolverket som berörs via läroplaner och annat kopplat till lärande.

Mångfaldskonferensen 2023 (MK23)

Varje år organiserar CBM en konferens som fokuserar på någon vinkling på biologisk mångfald och 2023 var temat hur ska vi nationellt genomföra CBD:s globala ramverk (GBF). Ett betydande inslag var de så kallade *miljömålsverkstäderna* (dialogworkshopar) som problematiserade olika åtgärds mål inom globala ramverket och utvecklade förslag till etappmål för att Sverige ska ha förutsättningar att nå åtgärds målen. Inom det globala ramverket finns då särskilt två åtgärds mål som har direkt bäring på artiklarna 8j och 10c (åtgärds mål 21 och 22). Detta kopplade således an till fokalpunktsuppdragets verksamhet och bidrog till att skapa mer förståelse för frågorna. Resultaten från konferensen levererades som inspel till Miljömålsberedningens tilläggsuppdrag att skapa en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald och nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (Dir. 2022:126).

Språkens betydelse för traditionell kunskap och biologisk mångfald

Det beslutades under CBD:s partsmöte i december 2022 (COP15) att det på nästa möte för CBD:s arbetsgrupp för frågor rörande artikel 8j skulle hållas en fördjupad dialog om språkets betydelse för överföring av traditionell kunskap mellan generationer. Fokalpunktsuppdraget har bland annat arbetat fram en posterutställning som funnits med på biblioteksdagarna i maj 2023 som beskriver sambandet mellan språket och platsnamn, vilka ofta beskriver hur platsen ser ut. Utställningen innehåller bland annat exempel på samiska och meänkieli.

Småskaligt kust- och insjöfiske

I den svenska definitionen av traditionell kunskap och lokalsamhällen med traditionella livssätt så pekas ett antal småskaliga näringar ut som exempel på de som berörs av tankegångarna i artiklarna 8j och 10c. En sådan kategori utgörs av kust- och insjöfiskare vilka oftast är beroende av lokala naturresurser, småskaliga fångstmetoder och traditionell kunskap, som till exempel kan handla om arters lek- och utbredningsområden, populationsstorlekar, relationer mellan arter, behov av fredningsområden, fiskeredskap och -metoder, m.m. Trenden vad gäller småskaligt, traditionellt fiske är negativ och det har ventilerats ett antal olika förslag på vari problemet ligger och vilka lösningarna kan vara. Under de första programrådsmötena inom fokalpunktsuppdraget anordnades också särskilda gruppdiskussioner med representanter för olika aktörer som har koppling till fisket. Intentionen har också varit att inom ramen för fokalpunktsuppdraget anordna en särskild fiskeriworkshop för att fördjupa sig i de problem som fiskarna upplever. Eftersom det har gjorts en hel del inom den frågan så var intentionen att försöka kartlägga vad som redan hade gjorts i syfte att undvika att upprepa tidigare genomförda dialoger. Under hösten 2022 gjordes en litteratursammanställning över rapporter som adresserade frågan för att eventuellt avgöra vilka lösningar som kan sägas vara välgrundade. Utöver detta hade vi även haft kontakt med representant för PO Kustfiskarna i Bottenhavet/Eldrimner och deltagit i en

konferens om regional ekosystembaserad förvaltning av säl och skarv och hållit ett workshopliknande möte med företrädare för Sveriges kust- och insjöfiskares organisation, Skärgårdarnas riksförbund och Länsstyrelsen i Östergötlands län för att ringa in viktiga frågeställningar för det småskaliga fisket. Under början av 2023 genomfördes ett digitalt möte med samordnaren från Landsbygdsnätverkets grupp för Hållbara blå näringar, med fokus på behov inom småskaligt fiske samt vilka sammanhang och konstellationer som vi bör arbeta vidare med i denna fråga. I april 2023 hade fokalpunktsuppdraget möte med Stockholms universitets Östersjöcentrum och Havsmiljöinstitutet för att dels presentera frågorna kopplade till artiklarna 8j och 10c dels för att höra om deras bild av situationen framför allt i Östersjön vad gäller dagens fiskpopulationer. Utifrån detta möte bedömdes utmaningarna för det lokala, småskaliga kust- och skärgårdsfisket som synnerligen stora i dagsläget. Intervjuer med fiskarrepresentanter i programrådet tyder på att förutsättningarna för insjöfiskets fortlevnad är betydligt bättre. Under hösten 2023 har kontakt tagits med Havs- och Vattenmyndigheten för att ytterligare ringa in hur fokalpunktsuppdraget kan bidra till att traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk inom fisket beaktas och främjas.

Nätverket för öforskning

Relaterat till fiskefrågor och skärgårdstraditioner deltog fokalpunktsuppdraget i uppstartandet av ett forskningsnätverk för forskningsfrågor rörande att bo och verka på öar utan fast förbindelse. Dessa utgör en särskild form av "glesbygd" med mycket speciella utmaningar. Denna verksamhet bekostades via ett externt anslag men inkluderas här eftersom fokus för deltagandet har kopplat till att undersöka möjligheterna att fortsättningsvis bedriva traditionella skärgårdsnäringar som småskaligt fiske och skärgårdsjordbruk. Under hösten 2022 genomfördes två workshopar, en på Åstol på Västkusten och en på Nämdö i Stockholms skärgård. Reflektioner baserade på fokalpunktsuppdraget och detta projekt presenterades på bloggen Kunskaper för landsbygder i början av

2023. Under hösten 2023 genomfördes också en forskarworkshop. Målet är att detta utvecklas till ett EU-projekt för att skapa förutsättningar för att gynna skärgårdskulturen.

Fäbodbruk, fäbodkultur och Unesco

En annan gruppering som har pekats ut som relevant för tillämpande av artiklarna är fäbodbrukarna. Fokalpunktsuppdraget har inom ramen för ett externfinansierat projekt i samarbete med Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk och Norsk seterkultur studerat möjligheterna att stärka den traditionella kunskapen inom fäbodbruk genom att synliggöra relationen mellan traditionell kunskap, sedvanebruk och folkkultur via Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet. Under 2021–2023 har denna gruppering diskuterat förutsättningar och skillnader mellan länderna och utvecklat en ansökan för att nominera fäbodkulturen i sin helhet till Unesco, vilket den svenska och den norska regeringen har ställt sig bakom och en gemensam nominering gick in till Unesco i mars 2023 för beslut i Unesco hösten 2024. Under hösten 2023 har fokalpunktsuppdraget presenterat erfarenheterna från arbetet med att synliggöra ett agrart kulturarv inom ramen för Unesco-konventionen på ett antal konferenser och andra arrangemang. Det är viktigt att även fortsättningsvis följa processen och avgöra om detta är ett sätt att synliggöra folklig kunskap och folkkultur för att säkerställa ett respekterande av sedvanebruk av utmarksbetesresursen på längre sikt.

"Informationstillfällen"

Under 2022 och 2023 har elva av programrådets organisationer hållit presentationer, de flesta som webinarier. Informationstillfällena har varit öppna för alla deltagare från varje organisation inom programrådet. Presentationerna har kortfattat beskrivit den egna organisationens verksamhet och hur den relaterar till traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk, med tid för frågor och reflektion. Dessa tillfällen har varit lärorika, välbesökta och uppskattade.

Informationstillfällen

2022

Länsstyrelsen i Jämtlands län/ Eldrimner

– Så arbetar vi med artiklarna 8j och 10 tillsammans med Sametinget och Centrum för biologisk mångfald – i samband med programrådsmötet

15 juni

26 okt

Naturvårdsverket respektive Riksantikvarieämbetet

Vårt uppdrag och vad vi gör idag kopplat till traditionell kunskap, hållbart sedvanebruk och biologisk mångfald – i samband med programrådsmötet

Laponiatjuottjudus

– Laponia: en förvaltningsmodell byggd på traditionell kunskap, delaktighet och lärande – i samband med programrådsmötet

26 okt

2023

Skärgårdarnas riksförbund

Om Skärgårdarnas riksförbund och att leva i skärgården – digitalt

18 april

8 maj

Friluftsmuseernas samarbetsorganisation (Skansen)

Om friluftsmuseernas publika verksamhet – digitalt

Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk

Fäbodkulturen som immateriellt kulturarv – digitalt

15 juni

18 sep

Hantverkslaboratoriet & Nätverket Sveriges kulturlandskap, Göteborgs universitet

Att dokumentera och bibehålla traditionell kunskap i landskapsvård – digitalt

Renägarförbundet

Renskötselns betydelse för biologisk mångfald och den samiska kulturen – digitalt

16 okt

13 nov

Skolverket

Hur jobbar Skolverket med traditionell kunskap – digitalt

Programrådets perspektiv på fokalpunktsuppdraget

För att få en bild av hur andra ser på genomförandearbetet så genomfördes innan sommaren 2023 en enkätundersökning inom programrådet för att bland annat till rapporteringen fånga upp ”ringar på vattnet”-effekter som fokalpunktsuppdragets arbetsgrupp själva inte varit inblandade i. Här har programrådets ledamöter även fått möjlighet att uttrycka tankar kring genomförandet och vad det har bidragit till för den egna organisationen, mellan myndigheter och andra aktörer etc. I anslutning till svaren presenteras möjliga förslag på åtgärder som kan bidra till ett bättre genomförandearbete.

Följande frågor besvarades:

1. Vad har er organisations/myndighets medverkan i programrådet inneburit för dig och för din organisation?

Svaren ger genomgående en bild av att man sätter stort värde på programrådet. Många pekar på att det har inneburit ett gemensamt lärande och ökad kunskap om konventionen och dess innebörd vad gäller främjande av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. Många svar understryker att det har skapat och underlättat kontakt med andra organisationer/myndigheter, dels

sådana som tillhör den egna organisationens/myndigheternas målgrupper, dels organisationer med likartade problem och erfarenheter. Man ser värdet av att få kunskap om andra aktörers perspektiv och möjligheter att ta tillvara andras sätt att arbeta.

En av respondenterna skriver: *”Att prata med alla dessa människor som har liknande intressen, men med andra perspektiv är oerhört givande.”* Vidare framhåller man att: *”Det ger idéer till nya projekt och samarbeten”, och att det är ett ”mycket viktigt område att finnas med i och bevaka samt ges möjlighet att komma med input om”.*

Två svar markerar *”besvikelse utifrån det faktum att vi olika berörda brukarkulturer inom landet inte är jämnt representerade i arbetet med regeringsuppdraget, varken representation, insyn, påverkansmöjligheter eller vad gäller ekonomiska resurser att tillvarata möjligheter.”*

Förslag – möjliga vägar framåt

Fortsatt arbete med tydliga mål för programrådets möten, där vi lägger stor vikt vid att alla berörda brukargrupper får utrymme.

2. Har ert deltagande i Programrådet resulterat i aktiviteter/samarbeten inom den egna organisationen eller samverkan med andra organisationer? Beskriv gärna.

Här svarar en majoritet att man har påbörjat eller genomfört några aktiviteter inom den egna organisationen, om än i blygsam skala i de flesta fall - svaren pekar genomgående på att man inte hunnit så långt. Knappt 20% av respondenterna svarar *"inte än"* på frågan.

För de egna organisationerna/myndigheterna har det bland annat inneburit:

- *"Vi har bildat en grupp som diskuterar behovd utveckling inom organisationen."*
- *"Jag har gett återkoppling om arbetet i programrådet."*
- *"Inte så mycket än, men jag har engagerat en del kollegor."*
- *"Vi fått tänka på hur vi kan förändra en del i vår handlingsplan."*
- *"Vi har fått bekräftelse för vår viktiga roll i som kulturbärare och förmedlare av traditionell kunskap."*
- *"Vi har vävt in frågorna om traditionellt brukande på fler håll inom vår verksamhet."*
- *"Ökat stöd för att arbeta med dessa frågor internt."*

Förslag – möjliga vägar framåt

Fortsatt arbete utifrån allas olika förutsättningar. Viktigt att informera varandra om framgångar och utmaningar för ömsesidigt lärande.

3. Har kunskapen om artiklarna 8j och 10c och Sveriges ansvar för genomförande av dessa fått större spridning i målgrupperna genom programrådets arbete? Utveckla gärna svaret.

Över lag svarar många positivt på den här frågan och menar att arbetet har bidragit med ökat informationsinnehåll och förbättrad legitimitet att informera om och arbeta med dessa frågor. Andra menar att det är för tidigt att svara på frågan, eller att man ännu har för liten kunskap för att svara. Kunskapen om traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk har börjat spridas i många organisationer. Flera understryker att frågorna kräver ytterligare spridning både inom och utanför programrådet och att det är mycket kvar att göra.

Några pekar på att det har tagit tid för programrådet att komma framåt till den punkt när vi verkligen börjar *"jobba rätt"*. Det senaste programrådsmötet på SLU menar en svarande innebar att *"proppen gick"* med en förhoppning om att nästa möte blir riktigt bra och att vi tydligare rättar oss mot målet. Vikten av samarbete och samverkan lyfts av flera svarande. *"Vi lär oss av varandra"* och *"kunskapen lyfts och fördjupas varje gång vi har samtalat om innebörden"* bakom artiklarna 8j och 10c.

Flera svarande betonar att misstroendet lever kvar bland offentliga myndigheter vilket visar sig i begränsade reaktioner från aktörer i offentligheten. Framför allt menar några att offentliga myndigheter inte klarar av att ta in intentionerna bakom artiklarna 8j och 10c och *"tänka brett"*.

En svarare menar att myndigheterna sedan länge prioriterar samisk rennäring framför andra brukarkulturer i landet, medan en annan svarare uttrycker att det arbete som gjorts inom samisk traditionell kunskap i dagsläget tvärtemot saknas. Samma svarande uttrycker att *"ingen traditionell kunskap får förminska i arbetet"*.

En svarande uttrycker en tveksamhet inför om artiklarna 8j och 10c prioriteras överhuvudtaget och om vårt arbete gör någon skillnad med tanke på rådande samhällsutveckling och naturresursförvaltning:

"Det känns lite som att det vi arbetar fram inte berör regeringskansliet, inte är viktigt nog. [Samtidigt som] haven töms industriellt på fisk, gruvor planeras i renbeteslandet, skogen skövlas, biologiskt kulturarv försvinner och den traditionella kunskapen och sedvanebruket har en tynande tillvaro."

Förslag – möjliga vägar framåt

Utveckla arbetet ytterligare med tydliga mål. Hitta vägar att nå fram med kunskap om Sveriges åtaganden till alla berörda delar av Regeringskansliet och till samtliga myndigheter som berörs. Bygga broar mellan brukarkulturer samt olika slags traditionell kunskap, dvs. mellan samisk traditionell kunskap och övriga brukarkulturer.

4. Hur ser du på initiativet att involvera programrådet för inspel till internationell nivå?

Samtliga svarande är positiva eller mycket positiva till möjligheterna för programrådet att ge inspel till internationell nivå, samtidigt som ett fåtal är osäkra kring på vilket sätt det kan ske och vilken effekt det kommer få. Det krävs ett tydliggörande kring ansvarsfrågan för vem som egentligen ska genomföra insatser vad gäller artiklarna 8j och 10c, menar en svarande. En svarande fick uppfattningen om att de synpunkter som vidarebefordrades inför COP15 togs om hand väl och lyftes, men att det i övrigt saknas kunskap kring hur arbetet går till på internationell nivå.

En svarande understryker betydelsen av att *”programrådet involverar en bredd av olika organisationer/deltagare vilket ger en bred syn och möjlighet att angripa området från många olika håll”*. Det ger också en ökad förståelse för varandras utmaningar. Från brukarhåll uttrycks att *”hela frågan har ett gräsrotsperspektiv där vi som genom åren både blivit överdämnda och fråntagna får komma till tals och inte endast de av staten godkända företrädare”*.

Dock menar flera att det är nödvändigt att arbetet blir en gemensam angelägenhet för berörda brukarkulturer i landet och bygga på *”likvärdiga möjligheter för alla brukargrupper att delta i programrådsarbetet”*.

Förslag – möjliga vägar framåt

Återkoppling och information till programrådet om arbetet med artiklarna 8j och 10c på internationell nivå och vilken effekt eventuella inspel till den internationella nivån kan få på ett nationellt plan. Bygga broar mellan alla brukargrupper för att kunna föra fram gemensamma inspel runt artiklarna 8j och 10c på internationell nivå.

5. Ni har bidragit i framtagandet av ett digitalt kunskapsmaterial. Ser ni ett värde i materialet, har ni aktivt använt det och i så fall på vilket sätt? Saknas något i materialet?

Materialet bedöms av de svarande som mycket värdefullt utifrån att det är innehålls- och omfångsrikt, sakligt och *”ganska rättvisande vad gäller bredden”*. Ungefär hälften av de svarande uppger att de använt materialet internt inom sina organisationer för orientering kring uppdraget

eller spridit det till medlemmar eller i andra sammanhang. Den andra hälften har hittills använt materialet i begränsad omfattning eller inte alls. Någon svarande uppger att de helt enkelt inte hunnit och flera uttrycker att de kommer att använda och sprida det mer framöver. Några pekar på värdet av att ha materialet digitalt och en svarande uppger att de hänvisar till materialet på sin hemsida. Materialet uppges vara en grund och utgångspunkt för att lära mer, men behöver utvecklas till ett utbildningspaket. Den traditionella kunskapen som begrepp behöver komma in i olika styrdokument som regleringsbrev, läro-/kursplaner för att därigenom bli *”synlig”*.

Andra svarande vidareutvecklar detta resonemang och menar att materialet inte ensamt är tillräckligt för att åstadkomma förändringar. *”Dels tar sig inte så många tjänstemän den tiden att sätta sig in i detta. Dels saknas alldeles uppenbart de tillräckligt tydliga styrningarna från politiken att lokal och traditionell kunskap ska tas på allvar.”* En annan svarande uttrycker att omfånget kan utgöra ett problem i det här avseendet, då många tjänstemän har svårt att ta in den stora informationsmängden. En svarande uttrycker att det vore bra att *”lyfta fler eller utveckla några av de kunskapsbärare som finns utanför Sapmi. Det skulle göra att fler känner igen sig och känner det värdefullt att fortsätta utöva den traditionella kunskapen, såsom slätter och gårdesgårdsbyggnation, ympning av äppleträd i ängsäppleodling och fiskebönder i skärgården.”*

Förslag – möjliga vägar framåt

Fundera på hur materialet kan spridas på ett effektivt sätt inom organisationer, som en del i ett *”paket”* eller samlad kommunikationsinsats. Komplettera kunskapsmaterialet med fler exempel och undersök möjlighet till en *”kortversion”*. En möjlig lösning vore att skapa en grundläggande, digital informationsfilm som på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt kan spridas inom organisationer som en obligatorisk utbildning.

6. Om ni saknar någon fråga eller vill lägga till egna tankar och reflektioner, gör gärna det!

En svarare understryker att *”arbetet med att implementera det nya ramverket för biologisk mångfald, som tar upp traditionell kunskap, ger*

möjlighet till att fortsätta dialogen om traditionell kunskap i Sverige". Samtidigt framhålls i två svar att det är "nödvändigt med tydligare uppdrag från politiken" vad gäller frågorna om artiklarna 8j och 10c, inte minst gentemot förvaltningsmyndigheterna.

En svarande uttrycker att det saknas företrädare för vissa myndigheter och menar att fler länsstyrelser borde ingå i programrådet. Den svarande uttrycker att länsstyrelsernas byråkrati utgör ett hinder när enskilda kunskapsbärare eller mindre organisationer vill föra kulturarv och kunskap vidare. Dock förtydligar den svarande att vi har bra representanter för länsstyrelser i programrådet och att de länsstyrelserepresentanter som deltar skall ha all heder.

En svarande menar att det inte är tillräckligt att arbetet kring artiklarna 8j och 10c *"stannar vid ytterligare tidsfördröjande insatser och aktiviteter"* och uttrycker att det behövs en tydlig och stark politisk insats *"I frånvaron av ett tydligt och starkt agerande från politiken är bedömningsvis även programrådet utan större inverkan i samhällsutvecklingen och i synnerhet för övriga traditionella brukarkulturer förutom rennäringen."* Den svarande menar att det råder ett synsätt där *"övrig landsbygdskultur"* inte har något egenvärde i Sverige. En annan svarande uttrycker i stället att det är få representanter från

samiskt håll och att *"när man lyfter samisk traditionell kunskap förminskas det"*. Det är viktigt menar den svarande att kunskapen om samer som urfolk och traditionellt brukande kommer fram i arbetet, liksom *"språket som viktigt del i arbetet och hur vi lever av renen och naturen"*.

En svarande uttrycker att det finns ett behov av en digital kunskapsbas och den behöver vara *"en neutral digital plats"* som är lätt att hitta, dvs. inte nödvändigtvis på Sametingets hemsida. Den här kunskapsbasen behöver underhållas. Kanske SLU är platsen undrar den svarande?

Förslag – möjliga vägar framåt

Inför kommande fokalpunktsuppdrag vore det önskvärt med ett tydligt uppdrag från politiken som genomsyrar förvaltningsmyndigheterna (bland annat länsstyrelsernas) regleringsbrev.

Vi behöver arbeta för att *"bygga broar"* mellan samiska kunskapsbärare och andra brukarkulturer i Sverige, för att alla ska känna sig sedda och hörda. Vi behöver öka förståelsen och kunskapen om varandras traditionella kunskap inom ramen för programrådet och i övrigt.

Fundera på möjligheten att skapa en *"neutral digital kunskapsbas"*, där vi sprider information om artiklarna 8j och 10c.

Sammanfattning, slutsatser och förslag

Sametingets uppdrag som tematisk fokuspunkt, samordnare, har under de första tre åren lett till att organisationen har fallit på plats och att arbetet börjar ta fart ordentligt vad gäller arbetsgruppen, programrådet och genomförandearbetet. Naturvårdsverket och Sametinget har två avstämningsmöten på ledande nivå varje år där CBD och artiklarna 8j och 10c har fått ökat utrymme. Det avspeglar sig i ökad dialog mellan myndigheterna och detta börjar få fäste som en tvärgående fråga, likt exempelvis jämställdhet. Det återstår mycket arbete för att uppnå CBD:s intentioner men vi kan skönja ett ökat intresse för artiklarna i många olika sammanhang.

Man kan sammanfatta den inledande fasens övergripande erfarenheter i åtta slutsatser:

Långsiktighet: Att skapa förutsättningar för de förändringar av förhållningssätt som lyfts i CBD:s artiklar 8j och 10c tar tid och kräver kontinuitet och långsiktighet i processen. Avbrott innan förhållningssättet har förankrats i organisationer innebär i realiteten att man hamnar på ruta ett.

Mötet mellan det internationella och det nationella: Arbetet inom fokalpunktsuppdraget har till en betydande del handlat om att föra samman resultatet från de internationella

förhandlingarna med det nationella genomförandearbetet och de lokala brukarnas vardag. Kunskap, information och idéer förs i detta sammanhang bägge vägarna. Det är en viktig del i CBD:s intentioner och förbättrar möjligheten till delaktighet.

Bästa tillgängliga kunskap: Åtgärds mål 21 i CBD:s nya globala ramverk för biologisk mångfald från december 2022 handlar om att beslut ska baseras på bästa tillgängliga kunskap oavsett om denna baseras på vetenskap, traditionell kunskap eller andra källor till information. Olika sammanhang och olika frågeställningar kräver olika typer av kunskap för att välgrundade beslut kunna fattas. Som ett led i det nationella genomförandet av den globala planen behöver vi därför fråga oss hur vet vi att ett beslut är grundat på bästa tillgängliga kunskap.

Delaktighet i beslut: Åtgärds mål 22 i ramverket poängterar vikten av delaktighet i beslutsfattande och i processer som rör biologisk mångfald. Vilka perspektiv är inte med i grunden till beslutet när vi inte inkluderar urfolk eller lokala samhällen (enligt CBD:s definition)? Hur får man med kunskapsbärarna i sådana processer? I CBD:s tankevärld framhålls att vetenskap och

traditionell kunskap ska anses som lika värdefulla i beslut. Dit har vi inte kommit än. Fortfarande finns det på myndigheter ofta ett visst uttalande eller outtalande ifrågasättande av bärarna av traditionell kunskap.

Samisk och annan kunskapstradition: CBD poängterar vikten av att inkludera såväl urfolk som lokala samhällen med traditionella livssätt i förvaltning av biologisk mångfald. Fokalpunktsansvaret för artiklarna 8j och 10c i CBD bör därför även i fortsättningen innefatta all traditionell kunskap och allt hållbart sedvanebruk, såväl samisk som annan kunskapstradition, och även möjliggöra arbete både nationellt och internationellt, vilket ger en styrka i genomförandet. CBM ses därför som en naturlig samverkanspart i ett fortsatt uppdrag.

Låg grundkunskap och institutionell förankring: Kunskaperna om CBD, och kanske särskilt artiklarna 8j och 10c, är låga, inte sällan helt obefintliga, både på myndigheter och bland de tjänstepersoner som borde ta hänsyn till dessa i sitt beslutsfattande. Detta gäller särskilt myndigheter som inte direkt sysslar med naturvård eller liknande, men vilkas verksamhet på olika sätt, direkt eller indirekt, berör möjligheterna att uppnå CBD:s intentioner vad gäller artiklarna 8j och 10c. Detta innebär att det föreligger ett stort behov av kunskapshöjande insatser för att säkerställa en kunskapsmässig miniminivå på myndigheter och bland beslutsfattare. Det behöver också säkerställas att kunskapen blir institutionell och inte personberoende vid respektive myndighet. Det förefaller dessutom som att flera myndigheter som vi har varit i kontakt med har svårt att se sin roll i denna del av genomförandet av CBD. Målgrupperna efterfrågar mer information, konkreta exempel och kunskapshöjande insatser för att förstå frågorna eller för att kunna bedöma vad man konkret behöver genomföra i praktiken. Detta beror troligen på hur väl insatt man är i frågan i nuläget.

Bristfällig insikt: Även hos kunskapsbärarna finns bristfälliga insikter om värdet av deras kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och på vilket sätt de kan använda artiklarna 8j och 10c i dialog med

exempelvis myndigheter. Det finns ett intresse och en vilja att lära sig och målgrupperna frågar efter mer information, konkreta exempel och kunskapshöjande insatser. Sådana insatser bör vara av olika karaktär och anpassas för de olika målgrupperna.

Gränsöverskridande möten: Vi kan med stöd av programrådets ledamöter säga att det är värdefullt att skapa gränsöverskridande arenor för dialog där både beslutsfattare och kunskapsbärare finns med. Det är också av värde att involvera utbildningsaktörer och informatörer, exempelvis muséer och universitet, vilket har gjorts i fokalpunktsuppdragets programråd. Beroende på målgrupp kan information och kunskap nå ut via en mängd olika fora, exempelvis i form av utställningar, aktiviteter, utbildningar eller annat.

6.1 Behov

För att genomförandet ska bli en reell verklighet så har vi observerat följande behov och formulerat förslag på vägar framåt:

Långsiktig ambition: Sveriges genomförandearbete kräver en långsiktig och kontinuerlig ambition för att koppla samman nationellt genomförande med målsättningar och återrapporteringskrav på internationell nivå. Fokalpunktsuppdraget behöver därför permanentas för att kunna behålla det momentum som krävs för att få till stånd den förändring som behövs för att nationellt leva upp till de intentioner som formuleras i artiklarna 8j och 10c. Förslagsvis då också i fortsättning i samverkan med CBM som bland annat har ansvarat för annan kunskapstradition än den samiska. Sammantaget är det också viktigt att det internationella arbetet ingår som en naturlig del för att möjliggöra att det nationella genomförandearbetet utgår från de internationella förhandlingarna. CBM gjorde en fördjupad översikt 2013–2014 över vilka myndigheter som bör ses som nödvändiga för ett genomförande av CBD:s intentioner (Tunón m.fl. 2014 & 2015). Det behövs dock en förnyad översyn och kartläggning över vilka områden som berörs och på vilka sätt de olika myndigheterna kan stärka varandras genomförandearbete och bidra till en bättre måluppfyllnad. Detta kan bidra till att skapa förståelse för hur allt hänger ihop och hur var och

en (myndighet, kunskapsbärare, tjänsteperson) bidrar i sitt dagliga arbete. Inom ramen för fokalpunktsuppdraget bör även tillräckliga medel avsättas för att möjliggöra att representanter för ideella organisationer ska kunna delta aktivt i genomförandet.

Regeringskansliet och myndigheterna:

Eftersom det är många myndigheter som berörs av arbetet med att genomföra artiklarna 8j och 10c behövs en dialog inom Regeringskansliet om hur arbetet bäst bör genomföras och hur man kan optimera att arbetet leder till samordningsvinster även inom olika politikområden. Vi ser ett behov av en interdepartemental arbetsgrupp eller liknande där fokalpunktsuppdraget har en naturlig plats att lyfta frågor kring traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk kopplat till biologisk mångfald generellt och föreslår därför inrättandet av en sådan interdepartemental arbetsgrupp.

Berörda myndigheter behöver också tydligare involveras i arbetet och förstå sin roll i genomförandet. Vi föreslår därför att regeringen tar ställning till vilka myndigheter som bör ges särskilda uppdrag att bidra till genomförandet av artiklarna. Detta kan utgå från befintliga utredningar av myndigheters roll i genomförandet av artiklarna (Tunón m.fl. 2014 & 2015). Avsaknad av vissa centrala myndigheters medverkan gör att genomförandet mister i trovärdighet hos andra aktörer. Det finns därför behov av att fler departement involveras i dialogerna rörande detta arbete då rådgivningen för många av frågorna inte ligger på Klimat- och näringslivsdepartementet. För att säkerställa deras delaktighet i behöver troligen styrning ske, åtminstone initialt. Detta kan ske genom att föra in återrapporteringskrav i regleringsbrev eller andra styrdokument. Det finns dock även myndigheter som ser sin roll och visar intresse för dessa frågor även om den inte uttalas explicit i deras regleringsbrev. I Sameingets och Naturvårdsverkets regleringsbrev finns redan idag skrivningar rörande traditionell kunskap och artiklarna 8j och 10c, men betydelsefulla styrmedel för genomförandearbetet administreras som nämnts tidigare också av andra myndigheter än dessa. Därför behöver dessa på ett tydligare sätt få vetskap och styrning för att säkerställa deras delaktighet i genomförandet.

Utöver de åtta myndigheter som har specifikt ansvar för miljö kvalitetsmålen har arton myndigheter enligt instruktion eller regleringsbrev att arbeta för att miljö kvalitetsmålen inom deras respektive verksamhetsområden nås samt att intentionerna inom CBD verkställs. Fokalpunktsuppdraget deltar gärna med presentationer och i diskussioner i en sådan interdepartemental arbetsgrupp så att de nationella insatserna och resurserna nyttjas på bästa sätt. Det är viktigt att arbetet bidrar till att uppfylla olika internationella och nationella åtaganden.

Informationsspridning: Det är en utmaning att arbeta med en fråga som är helt okänd för de allra flesta eftersom de då har svårt att förstå vad de inte kan. Hur ska en myndighet motiveras att delta i ett genomförandearbete om man inte förstår på vilket sätt verksamheten kopplar till frågan? Det gör att det finns behov av att även utveckla målgruppsspecifika utbildningskoncept vid sidan av det redan framtagna kunskapsmaterialet. Efter introduktion och kunskaps-höjande insats bör anpassade myndighetsspecifika checklistor utvecklas för att tydliggöra vad som är av relevans för respektive myndighet. Flera tjänstepersoner har också uttryckt behov av att inspireras genom att lyfta fram goda exempel, förslag på arbetssätt och verktyg över hur man praktiskt går till väga i det dagliga arbetet, dvs. hur traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk bibehålls, respekteras och främjas i beslutsfattande och hur kunskapsbärarnas effektiva deltagande i processer går till. Det behöver utvecklas en formell utbildnings- och kommunikationsplan för att effektivisera den delen av verksamheten. Arbetsgruppen har redan idag på olika sätt arbetat med informationsspridning, dialog och andra metoder för att få olika myndigheter att förstå sin roll och delta i genomförandearbetet men med varierande resultat. När någon myndighet valt att inte delta kan vi bara förmoda att det handlar om att man inte har insett vilken roll man har i detta sammanhang och att man då anger resursbrist som anledning till att man inte deltar. För att skapa förutsättning inom fokalpunktsuppdraget för alla att delta på lika villkor på fysiska träffar har mindre intresseorganisationer och aktörer som själva bedömt att man har behovet ersatts

Foto: Åsa Labba

för resa, boende och deltagande på programrådets fysiska möten. Detta innebär ett behov av medel inom ramen för uppdraget.

Inom fokalpunktsuppdraget har vi även genomfört en kartläggning av universitets-, högskole- och folkhögskoleutbildningar som skulle kunna tänkas innehålla moment av traditionell kunskap eller hållbart sedvanebruk. Syftet med översikten var att ge en bild av hur undervisningsväsendet synliggör dessa frågor och få en känsla av hur detta värderas. Denna behöver fördjupas för att vara helt rättvisande samtidigt som det indikerar på vilket sätt "samhället" värdesätter traditionell kunskap som likvärdig med vetenskaplig kunskap som är en grundtes inom CBD.

Länsstyrelserna: En viktig målgrupp för genomförandearbetet är länsstyrelserna eftersom de utgör statsmaktens förlängda arm ut i landet. De är centrala i genomförandet av miljö- och landsbygdspolitiken men också för många andra politikområden som är direkt relevanta för möjligheten att uppnå artiklarna 8j och 10c regionalt i Sverige. Eftersom målgruppen bedöms vara central men även mycket varierande i organisation och vilka grupper av kunskapsbärare som berörs behövs en särskild strategi för att nå ut.

Vi har fått indikationer att det för styrning av prioritering inom verksamheten även krävs relevanta skrivningar i länsstyrelsernas regleringsbrev och andra styrdokument.

Inom ramen för fokalpunktsuppdraget har vi identifierat att exempelvis Sametingets arbete med *Förvaltningsverktyg för förekomsten av stora rovdjur* (Naturvårdsverket, 2013) respektive renbruksplanerna kan tjäna som goda exempel på hur traditionell kunskap och kunskapsbärare kan involveras i myndigheters förvaltning. Syftet med ett förvaltningsverktyg är att det ska möjliggöra mer riktade åtgärder för att minska rennäringens förluster till följd av stora rovdjur, ge effektivare handläggning och samordningsvinster samt större legitimitet för beslut som avser både rovdjurs- och rennäringförvaltningen. Som en del av underlagen i bedömningen så inkluderas renskötarnas praktiska kunskaper och erfarenheter från verksamheten på lokal nivå, vilket utgör ett värdefullt perspektiv på den aktuella rovdjurs-situationen. Målet är att en given toleransnivå ska nås med så små konsekvenser för rovdjursstammarna som möjligt. En *renbruksplan (RBP)* är en detaljerad planprodukt, som kan användas vid kommunikation såväl inom samebyn som

med andra aktörer. RBP är i grunden upprättade utifrån renskötarnas traditionella kunskap om vilka marker som behövs för fortsatt hållbar renskötsel. I dessa planer har samebyarna dokumenterat samisk renskötarkunskap om mycket mer än bara kunskapen om betesland. Intresset för RBP är stort och i stigande både från rennäringen och hos andra aktörer och kan bidra till att skapa ökad förståelse och respekt för rennäringens behov hos andra markanvändande aktörer. Forskningsmässigt brukar Skandinaviska björnprojektets erfarenheter från Gällivare skogs- och Udtja sameby lyftas fram som ett gott exempel på när traditionell kunskap visar sin nytta och korrekthet. Man studerade björnpredation på renkalvar under åren 2010–2012, och i slutändan konstaterade forskarna att björnarna till och med tog fler renkalvar än renskötarnas något mer återhållsamma uppskattningar. Detta var anmärkningsvärt eftersom den allmänna hållningen från myndigheterna innan dess var att renskötarna förväntades överdriva antalet dödade renkalvar (Öberg Ben Ammar & Tunón 2021, Karlsson m.fl. 2012). Fokalpunktsuppdraget behöver synliggöra fler goda arenor där genomförandet av intentionerna inom artiklarna 8j och 10c hanteras.

Stärka kunskapsbärarnas möjlighet att delta:

Det har framkommit att det finns behov att stärka kunskapsbärarnas möjligheter att delta i beslutsprocesser, vilket också är ett uttalat mål i det nya globala ramverket. Olika myndigheter arbetar idag på olika sätt med samverkan, samråd och dialoger med brukare och lokalsamhällen. Idag saknas möjligheter till det effektiva, rättvisa deltagande i beslut som efterfrågas i CBD då det oftast saknas resurser för ett deltagande på lika villkor. Är man exempelvis småskalig djurhållare så innebär tid för deltagande att man går miste om intäkter i samband med deltagandet och att man dessutom får kostnader för att anlita extern hjälp för att ta hand om djuren under bortavaro. Jämför man med myndighetstjänstepersoner, akademiker och representanter för företag så har de oftast möjlighet att täcka kostnaderna för sitt deltagande och deltagandet är dessutom oftast en del av verksamheten. Det rimmar illa med målsättningen att traditionell kunskap som är

relevant för bevarandet och hållbart nyttjande av biologisk mångfald ska värderas, respekteras och anses användbar och nödvändig i regelverk, förvaltning och beslutsfattande vilket i så fall kräver kunskapsbärarnas deltagande för att bli verklighet. Kunskapsbärarna behöver få förutsättningar att kunna delta i genomförandet på lika villkor som myndigheter och andra, för detta krävs resurser, både personella och ekonomiska, då företrädare för kunskapsbärare genom mindre intresseorganisationer ofta deltar på ideell basis. Det räcker således inte bara med en inbjudan till samråd för att möjliggöra ett effektivt deltagande utan det kräver resurser till resor, tid för förberedelser, deltagande och efterarbete och andra omkostnader. I budget för samverkan, samråd och dialoger behöver det därför finnas utrymme för att täcka lokala aktörers behov för att säkerställa fullt och effektivt deltagande. Inom ramen för fokalpunktsuppdraget har vi tillämpat principen att de organisationer som själva bedömt sig ha ett behov har kunnat få ersättning för resa och uppehälle samt ett schablonarvode. Syftet är att ge kulturbärarna likartade möjligheter som representanter från myndigheter och liknande att delta i arbetet. Programrådet kan i det kommande skedet utvecklas i olika riktningar och en behovsanalys bör genomföras för att skapa bästa möjligheter för genomförandearbetet.

Våren 2022 trädde *lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket* i kraft. Det är en lag med syfte att med konsultationer främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter och från och med våren 2024 kommer förutom centrala myndigheter även regioner och kommuner att inkluderas. Konsultationsordningen har en stark koppling och skulle kunna ses som ett verktyg till genomförandet av artiklarna 8j och 10c, kanske även vad gäller annan kunskapsstradition än den samiska.

Motsättningar i svensk lagstiftning: Analogt med vad tidigare har rapporterats av Sametinget och Naturvårdsverket (2018) bedömer vi att det föreligger vissa motsättningar mellan svensk lagstiftning och intentionerna i konventions-texten. Praxis inom handläggnings-/besluts-/domstolsprocesser är att beviskraven utgår från

annan typ av kunskap (vetenskaplig, teknisk eller materiell bevisning), vilket gör att belägg baserade på traditionell kunskap generellt anses sakna värde som bevisning. Exempelvis har beslut som länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län fattat om skydds jakt på lo och järv upphävts av Förvaltningsrätten. I sina beslut har länsstyrelserna hänvisat till förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur och den traditionella kunskap som utgjort underlag i ärendena. Domstolen har meddelat att detta inte är tillräckligt i förhållande till jaktförordningens kriterier. Detta kan delvis förklaras utifrån befintlig lagstiftning, t.ex. jaktförordningen och föreskrifter om förvaltning av stora rovdjur. Beviskravet såsom det tillämpas av myndigheter och domstolar i praktiken är att traditionell kunskap först måste dokumenteras och sedan verifieras vetenskapligt innan den tas till intäkt som bevis för hur förhållandena ser ut. Traditionell kunskap får därmed en försvagad ställning i rättsprocesser. Genom att ändra i nämnda och andra relevanta författningar skulle man kunna förändra rättspraxis för traditionell kunskap i förvaltningsprocess.

Landsbygdsprogrammet och andra stöd-system för landsbygdsutveckling:

En stor del av styrningen av samhället sker via ersättningar och projektanslag, vilka exempelvis förmedlas via Landsbygdsprogrammet vid Jordbruksverket och Tillväxtverket, vilket gör dessa statliga verk till viktiga aktörer i genomförandet. Landsbygdsprogrammet är således ett av de viktigaste styrmedlen vi har för att stärka, bevara, respektera och främja traditionell kunskap och säkerställa kunskapsbärares deltagande. Det har tidigare föreslagits att åtgärder borde kunna genomföras inom landsbygdsprogrammet för att stärka bevarande och spridande av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk (Tunón m.fl. 2013, Sametinget & Naturvårdsverket 2018). Genom Landsbygdsprogrammets och Havs- och fiskeriprogrammets prioriteringar och urvalskriterier finns möjlighet att skapa incitament för användandet av traditionell kunskap inom exempelvis matproduktion, landsbygdsutveckling och fiske. Dessa program föreslås därför i större utsträckning hänvisa till användandet av lokal och traditionell kunskap i prioriteringar,

utlysningar och urvalskriterier. Vid förhandlingar om programmets utformning föreslås att villkor i högre utsträckning anpassas för att innefatta lokal och traditionell kunskap och kunskapsbärares perspektiv. Partnerskapsfunktionen i landsbygdsprogrammet kan utvecklas till att tydligare involvera representanter från olika grupper av kunskapsbärare av traditionell kunskap och detsamma gäller även Landsbygdsnätverket.

Utveckling av samarbete med näringslivet/statliga bolag:

Ansvar för genomförande av CBD ligger främst på konventionens parter och deras myndigheter, men berör på flera sätt även näringslivet och därför bör inledningsvis de statliga bolagen involveras och agera föregångare för det privata näringslivet. Idag sker exempelvis en stor samhällsförändring genom den så kallade gröna omställningen. Denna är dock tveggad när det gäller dessa frågor såtillvida att man å ena sidan kan säga behovet av att inkludera mer hållbara, miljövänliga metoder av naturbruk baserade på traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk ökar, å andra sidan ökar konkurrensen och trycket på många av områden som traditionella naturbrukare använder. Exempelvis leder etablering av vindkraft och gruvdrift till en mer trängd situation för renskötseln. Det behöver därför utvecklas system som tar vara på kunskapsbärarnas synpunkter och perspektiv för att kunna bättre balansera sedvanebrukets behov med de som uppkommer i omställningens namn. I detta sammanhang behöver även finansieringsbeslut ses över för att inte leda till kontraproduktiva beslut som inverkar negativt på biologisk mångfald och åtaganden enligt CBD.

6.2. Varför bedömer vi att det är viktigt att uppdraget fortsätter?

Fokalpunktsuppdraget och det inkluderande arbetssättet som har utvecklats inom ramen för detta ger möjlighet att grupper av kunskapsbärare och myndigheter som annars sällan möts blir delaktiga i processerna. Denna breda ansats i uppdraget motsvarar CBD:s intentioner och har uppskattats av alla inblandade och skulle kunna utgöra ett gott exempel på delaktighet även för andra processer och inte bara inom det nationella genomförandet av CBD. Samverkansmodellen

Foto: Håkan Tunon

bidrar till bredare perspektiv på en stor mängd frågor och troligen är värdefullt även inom andra områden som kopplar till traditionell kunskap, såsom klimat, kulturarv (materiellt, immateriellt och biologiskt) och landsbygdsutveckling.

Säkra tillgången av traditionell kunskap och hitta kunskapsbärarna. Sammanställning av kunskapsbärare och deras perspektiv för att underlätta tillgången till kunskap för beslutsfattare för bästa möjliga beslutsunderlag. Uppdraget bidrar därmed till att skapa arenor där myndigheterna kan inspireras till nya lösningar. Arbetet att identifiera och lyfta olika grupper av kunskapsbärare och vad deras kunskap kan bidra med i myndighetsutövning och samhällsutveckling bör därför fortsätta.

För att stärka bevarandet och spridandet av traditionell kunskap föreslås dels pilotprojekt för att tillgängliggöra kunskapen, dels åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Fortfarande behöver samverkansformer i olika sammanhang utvecklas i syfte att bidra till de vinster av inkluderande av urfolk och lokalsamhällen inom

bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald som har lyfts av CBD på det internationella planet. Vi föreslår därför initierandet av ett eller flera pilotprojekt där arbetsformerna kan utvecklas ytterligare och resultaten utvärderas.

En ökad respekt för traditionell kunskap och ett förbättrat deltagande av kunskapsbärare kan nås genom en genomgång av relevanta regelverk, en förstärkning av Sametingets roll i miljömålssystemet, vidareutveckling av renbruksplanerna och även en användning av modellen inom exempelvis fjäbodbruket. Utifrån ett perspektiv baserat på artiklarna 8j och 10c så kan man se klara svagheter i dagens tillämpning av samråd och vilka grupper som bjuds in i processerna och under vilka villkor samt hur deras kunskap sedan inkluderas besluten. Även i de fall kunskapsbärare har bjudits in i samrådsprocesser så har deras bidrag ifrågasatts som beslutsunderlag, vilket inte lever upp till intentionerna inom CBD. Vi föreslår därför ytterligare genomgång av regelverk och tillämpning inom förvaltning av biologisk mångfald.

6.3. Utvärdering

Utvärdering av Sveriges genomförandearbete gällande artiklarna 8j och 10c bör bland annat kopplas till Sveriges rapportering till CBD-sekretariatet och i anslutning till den nationella genomförandestrategi (*National Biodiversity Strategy and Action Plan, NBSAP*) som alla CBD:s parter ska utveckla. Nationellt bör svenska myndigheter återrapporera på vilket sätt de bidrar till ett genomförande av artiklarna 8j och 10c i CBD via sina årsredovisningar och inom ramen för miljömålen och Agenda 2030. Detta kräver då att Regeringen klargör vilka myndigheter som har en uttalad skyldighet att bidra till Sveriges genomförandearbete. Vi bedömer att det finns ett värde att kunna utvärdera, mäta och följa upp det arbete som gjorts och görs för att visa på resultat. Internationellt inom CBD har indikatorer för uppföljning av genomförandet rörande artiklarna 8j och 10c, nämligen status och trender vad gäller:

- 1) språklig mångfald och antalet som talar urfolksspråk¹,
- 2) markanvändningsförändringar och förhållande rörande markrättigheter, och
- 3) traditionella yrken och sysselsättningar
- 4) hur traditionell kunskap och sedvänjor respekteras genom integrering, säkerställande och effektiva deltagande av urfolk och lokala samhällen i genomförandet av CBD:s strategiska plan.

I de internationella diskussionerna har det också diskuterats att detta system behöver utökas med mer specifika nationella indikatorer. Där behöver mätbara indikatorer utvecklas för artiklarna 8j och 10c och det svenska genomförandet av det globala ramverket.

Utvärdering av fokalpunktsuppdragets eget arbete har hittills skett kontinuerligt via programrådsledamöternas återkoppling och i anslutning till avstämningar med Naturvårdsverket och Regeringskansliet. Former för fokalpunktsuppdragets koppling till nationella indikatorer bör utvecklas.

¹ Det är klart att språket och den rätta terminologin är av yttersta vikt för traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk oavsett om man är representant för ett urfolk eller ett lokalsamhälle. Dessutom är kunskapen om och användningen av lokala folkliga platsnamn en annan aspekt som är viktigt för den traditionella verksamheten.

Referenser

Digitalt material

Materialet kan laddas ner på följande länk:

(<https://www.sametinget.se/kunskapsmaterial-om-traditionell-kunskap-biologisk-mangfald>)

CBD Strategic plan for biodiversity 2011–2020 (<https://www.cbd.int/sp/>)

CBD Aichimålen (<https://www.cbd.int/sp/targets/>)

CBD Kunming-Montreal global biodiversity framework (<https://www.cbd.int/gbf/>)

Det samiska kulturlandskapet (Program för att bevara, bruka och utveckla det samiska kulturlandskapet 2021–2025) (<https://samiskalandskap.se/>)

Litteratur

CBM. 2022. Tema: Traditionell kunskap. *Biodiverse* (nr 3/2022). (<https://www.biodiverse.se>).

CBM. 2023. Tema: En global räddningsplan för biologisk mångfald. *Biodiverse* (nr 1/2023). (<https://www.biodiverse.se>).

CBM. 2023. Tema: Kulturpräglad natur och biologiskt kulturarv. *Biodiverse* (nr 2/2023). (<https://www.biodiverse.se>).

Karlsson, J. et al., 2012. *Björnpredation på ren och potentiella effekter av tre förebyggande åtgärder. Ett samarbetsprojekt mellan Viltskadecenter, Skandinaviska björnprojektet, Udtja skogssameby och Gällivare skogssameby. Rapport från Viltskadecenter 2012:6.* (https://pub.epsilon.slu.se/13047/1/karlsson_j_eta1_160301.pdf).

Naturvårdsverket. 2013. *Förvaltningsverktyg för förekomst av stora rovdjur baserat på toleransnivå för rennäringen* Rapport 6555. Stockholm. (<https://www.sametinget.se/56228>).

Prop. 2004/05:150. *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag.* (<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2005/05/prop.-200405150->).

Prop. 2013/2014:141. *En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.* (<https://www.regeringen.se/contentassets/d11a7625086a4c3cb09fcf6322687aba/en-svensk-strategi-for-biologisk-mangfald-och-ekosystemtjanster-prop-201314141/>).

Sametinget. 2009. *Sametingets livsmiljöprogram. Eallinbiras – Iellembirás – Jiellemen bijra.* Kiruna. (<https://www.sametinget.se/7366>).

Sametinget. 2021. *Eallinbiras – Iellembirás – Jiellemen bijra.* Kiruna. (<https://www.sametinget.se/157145>).

Sametinget och Naturvårdsverket. 2018. *Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Naturvårdsverket & Sametinget Regeringsuppdrag M2017/00665/Nm Dnr 1.3.8-2017-383. (<https://www.sametinget.se/120034>).

Tunón, Håkan. 2004. *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/cbm-skriftserie-10-traditionell-kunskap-och-lokalsamhallen.pdf>).

Tunón, Håkan, m.fl. 2010. *Utredning om status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige*. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift39.pdf>).

Tunón, Håkan, m.fl. 2014. *Hur bör Sverige genomföra artikel 8j och 10c i syfte att uppnå Aichimål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/naptek2013.pdf>).

Tunón, Håkan, m.fl. 2015. *Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen om biologisk mångfald och lokal och traditionell kunskap av betydelse för biologisk mångfald*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/naptek-2014-151201-lag.pdf>).

Utsi, Per Mikael. 2007. *Traditionell kunskap och sedvänjor inom den samiska kulturen – relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift18.pdf>).

Öberg Ben Ammar, Laila och Tunón, Håkan. 2021. Samisk traditionell kunskap, s. 95–103 i *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Håkan Tunón & Klas Sandell (red.). CBM:s skriftserie 121. SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. (<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/antologi-bm/14-samisk-traditionell-kunskap.pdf>).

Bilaga 1

Regeringsuppdraget

Uppdrag enligt regleringsbrev 2021

Sametinget ska vara fokalpunkt för artiklarna 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald (CBD) och i det arbetet involvera andra myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av dessa artiklar i Sverige. Sametinget ska senast 15 december 2023 till regeringen (Miljödepartementet) redovisa hur fokalpunktsuppdraget genomförts under 2021–2023.

Bilaga 2

Aktiviteter relaterade till Sametingets fokalpunktsuppdrag 2021–2023

Sametinget har löpande deltagit som delegater i den svenska delegationen i det internationella arbetet med CBD genom OEWG 3 COP15 (1), AHTEG WG8j, WG8j och finns redovisat nedan.

Det löpande arbete som fokalpunktsuppdragets arbetsgrupp bestående av representanter för Sametinget och SLU Centrum för biologisk mångfald är inte preciserat i listan.

2021

Januari–mars – rekrytering av en samordnare för uppdraget.

Maj–juni – intern uppstart av arbetet av samordnaren Åsa Labba.

Augusti – Sametinget inleder samarbete med SLU Centrum för biologisk mångfald, formering av en arbetsgrupp, upprättandet av en genomförandeplan, beskrivning av fokalpunktsuppdragets kontext och etablerandet av arbetssätt.

23 augusti–3 september – digitalt deltagande i *Third meeting of the Open-ended Working Group on the Post-2020 Global Biodiversity Framework* (OEWG 3).

September–december – Intern förankring av fokalpunktsuppdraget inom Sametinget och fortsatt planering för genomförande samt utveckling av upplägg för ett kommande programråd inklusive formella inbjudningar till relevanta aktörer. Inledande diskussioner om samverkan inom uppdraget med Länsstyrelsen i Jämtlands län.

17 september – Chefsmöte mellan Naturvårdsverket och Sametinget med information om uppdraget.

11–15 oktober – Matilda Wilhelm - digitalt deltagande i *Fifteenth meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity* (COP-15-part 1).

4–7 november – Håkan Tunón deltog i fagsamling *Ett skritt tilbake og to skritt frem: seterkultur i fremtiden, Norsk seterkultur. Rørøst. Föreläsning "Norsk seterkultur vs. svensk fäbodkultur. Tillsammans med Bolette Bele, Norsk Institutt for Bio-Økonomi.*

11–12 november – Håkan Tunón deltog i landsbygdsutvecklingskonferensen *Ruralities and regions in transition*, SLU & Nordregio. Åkersberga. Föreläsning om "Consuming the summer farm – a comparative study of summer farm tourists' preferences in Norway and Sweden".

1–2 december – Håkan Tunón deltog i konferensen *Voicing indigenous food sovereignty in the global North: Concerns and struggles in Sweden, Finland, Russia, and Canada*. SLU, Uppsala & digitalt. Föreläsning på temat "Pathfinders for the future? Indigenous rights and traditional knowledge in Sweden".

2022

Januari–november – framtagande och utveckling av kunskapsmaterial för informationsspridning samt översättning till engelska.

10 januari – arbetsgruppen hade en introduktionsworkshop om fyra timmar för hela Sametingets ledningsgrupp för att beskriva sammanhanget och innebörden av artiklarna 8j och 10c samt relevansen för Sametingets myndighetsutövning.

27 januari – Håkan Tunón och Tomas Kuhmunen deltog i en temadag inom ramen för kulturmiljöprogrammet Det samiska kulturlandskapet. Dagen hade 55 deltagare från en mängd olika berörda aktörer i norra hälften av landet. Tomas föreläste om ”*Det samiska kulturlandskapet*” och Håkan på temat ”Reflektioner rörande biologiskt kulturarv i det samiska kulturlandskapet”. Under perioden december 2021 till februari 2022 utvecklades själva texten till kulturmiljöprogrammet (<https://samiskalandskap.se/samiska-kulturlandskap-2021-2025/>).

14 februari – Chefsmöte mellan Naturvårdsverket och Sametinget med information om uppdraget.

15 februari – Det första programrådsmötet gick av stapeln digitalt. Målet var att skapa en förståelse för sammanhanget och uppgiften för fokalpunktsuppdraget. Inför mötet hade kunskapsmaterialet i dess dåvarande form skickats ut.

18, 23 och 24 februari – Sametingets hela personal fick delta i en tvåtimmarsworkshop om fokalpunktsuppdraget och dess betydelse för Sametingets myndighetsutövning. För att skapa förutsättning att nå så många som möjligt gavs utbildningen digitalt och vid tre tillfällen.

3 mars – Workshopen erbjöds också till ett urval av tjänstepersonerna på Länsstyrelsen i Jämtlands län. Myndigheten fick själva föreslå vilka personer som var mest berörda.

14–29 mars – Matilda Wilhelm deltog i *Third meeting of the Open-ended Working Group on the Post-2020 Global Biodiversity Framework* i Genève.

21 april – Håkan Tunón föreläste digitalt på Jämtland-Härjedalens fäbodförenings årsmöte om fokalpunktsuppdraget och det svensk-norska arbetet mot en nominering av fäbodkulturen som immateriellt kulturarv inom ramen för Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet.

28 april – Genomfördes workshop II för ett urval av Sametingets tjänstepersoner som var särskilt berörda av fokalpunktsuppdraget i syfte att skapa bättre förutsättningar att inkludera innebörden från artiklarna 8j och 10c i myndighetsutövningen.

10 maj – Genomfördes workshop II för en något större grupp av tjänstepersoner på Länsstyrelsen i Jämtlands län som var särskilt berörda av fokalpunktsuppdraget i syfte att skapa bättre förutsättningar att inkludera innebörden från artiklarna 8j och 10c i myndighetsutövningen.

11 maj – Fördjupningsworkshop med Sametingets Östersundskontor för att identifiera områden i myndighetsutövningen där inkludering av artiklarna 8j och 10c är särskilt värdefull.

23 maj – Avstämning med Miljödepartementet.

13 juni – Genomfördes ännu en digital workshop för ett urval av Sametingets tjänstepersoner för att följa upp vad som hade hänt sedan sist gällande genomförandet inom myndighetsutövningen.

15 juni – Det första fysiska programrådsmötet i Uppsala. Tema: ”Roll och ansvar i programrådet. Hur arbetar vi vidare?”

15 juni – Information- och inspirationsföreläsning för programrådet. Länsstyrelsen i Jämtlands län och Eldrimner – Så arbetar vi med artiklarna 8j och 10c tillsammans med Sametinget och Centrum för biologisk mångfald – i samband med programrådsmötet.

3 juli – Håkan Tunón deltog i *Fäbodens värden: ett kulturarv för världen* på Nysjöns fäbod i Dalarna och föreläste om fäbodhistoria och biologisk mångfald i beteslandskapet.

26 augusti – Håkan Tunón deltog på forskningsdagen *Föreläsningar om fäbodkulturen* med en föreläsning om ”Fäbodkultur och fäbodnatur: historia, nutid och framtid” och på kvällsaktiviteten *Fäbodens värden: ett kulturarv för världen* på Våsbo fäbod i Hälsingland och föreläste om fäbodkulturen som immateriellt kulturarv.

1 september – Ella-Carin Blind, SSR, Åsa Labba och Ingela Nilsson, Sametinget, Roland Stenman, Storöns fisk och Ingela Kåreskog, Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk - Panelsamtal i Stockholm om traditionell kunskap och mathantverk på - Nordic Artisan Food Awards (<https://www.eldrimner.com/>).

September–december – Planering och förberedelser för Side event på partsmötet (COP-15).

I september blev Åsa Labba intervjuad av Forest Declaration Assessment som en del av en utvärdering av arbetet med en svensk NBSAP ur ett urfolksperspektiv.

20 september – Håkan Tunón deltog i Sveriges hembygdsförbunds digitala studiecirkel *Odlingslandskapets historia – vad betyder böndernas historia och odlingslandskapet för dig?* med föreläsningen ”Odlingslandskapets berättelser: ju förr desto bättre”.

23–25 september – Håkan Tunón deltog i *Fäbodens värden: ett kulturarv för världen* på fäboden Brindberg i Dalarna och berättade om fäbodrörelsens arbete att nominera fäbodkulturen till Unescos internationella lista över immateriellt kulturarv.

19 oktober – Åsa Labba deltog i panelsamtal i Jokkmokk anordnat av Svenska Samernas Riksförbund inom ramen för projektet Golleguolli med fokus på traditionell mat och fiske.

21 oktober – Marie Kvarnström föreläste på Naturvårdsverkets IPBES-konferens med focus på IPBES:s *Summary for policymakers of the methodological assessment report on the diverse values and valuation of nature and its contributions to people*.

22 oktober – Håkan Tunón deltog i *Nätverksträff för svensk skärgårdsforskning och samverkan* på Åstol. Han föreläste om ”Lokal delaktighet & havsmiljöplanen [på Åland]”.

26 oktober – Programrådets tredje möte gick av stapeln i Stockholm på temat *Hållbar förvaltning av biologisk mångfald och kulturarv*.

26 oktober – Information för programrådet. Naturvårdsverket respektive Riksantikvarieämbetet – Vårt uppdrag och vad vi gör idag kopplat till traditionell kunskap, hållbart sedvanebruk och biologisk mångfald – i samband med programrådsmötet.

26 oktober – Information för programrådet. Laponiatjuottjudent – Laponia: en förvaltningsmodell byggd på traditionell kunskap, delaktighet och lärande – i samband med programrådsmötet.

27 oktober – Håkan Tunón deltog i *Jordbruksverkets FoU-dagar för ekologisk produktion* på temat ”För ökad resiliens och minskad sårbarhet”. Digitalt. Panelsamtal ”Behöver vi titta bakåt för att få en mer resilient framtid? Eller är det med hjälp av ny teknik vi minskar sårbarheten?”

16 november – Digital lansering av kunskapsmaterialet om arbetet med artiklarna 8j och 10c inom CBD i samverkan med Naturvårdsverket och Miljödepartementet.

26 november – Håkan Tunón deltog i *Nätverksträff för svensk skärgårdsforskning och samverkan* på Nämndö och bidrog med inlägg rörande traditionella näringars värde för skärgårdskultur.

6–19 december – Åsa Labba och Matilda Wilhelm deltog i svenska delegationen på det 15:e partsmötet (COP-15) inom konventionen om biologisk mångfald i Montreal. 10 december genomfördes ett side event tillsammans med Miljödepartementet.

10 december – Sametinget och Miljödepartementet genomförde tillsammans ett side event där Sveriges genomförandearbete genom fokalpunktsuppdraget och informationsmaterialet presenterades.

December 2022–oktober 2023 pågick myndighetssamverkan mellan Sametinget och Naturvårdsverket inom ramen Naturvårdsverkets regeringsuppdrag rörande framtagande av en nationell strategi och handlingsplan för arbetet med biologisk mångfald.

2023

19 januari – Åsa Labba och Matilda Wilhelm genomförde en workshop med Sametingets samhällsplanerare och jurister.

27 januari – Arbetsgruppen genomförde en workshop tillsammans med programrådet med avsikt att informera om det kommande 8j-mötet och samtidigt få inspel till förhandling.

27 januari – Tomas Kuhmunen och Håkan Tunón pratade forskning kring urfolk och traditionell kunskap på en forskningsinformations dag *Förutsättningar för överlevnad av samiska näringar och traditionell kunskap* med presentationer av olika forskningsmiljöer vid SLU som sysslar med samisk och renskötselrelaterad forskning, Uppsala.

Under våren uppdaterades kunskapsmaterialet, bland annat med avseende på det globala ramverket som beslutades i december 2022.

16 februari – Chefsavstämning mellan Sametinget och Naturvårdsverket med information om uppdraget.

20 februari – Samhällsplanerarna på Länsstyrelsen i Jämtlands län träffas digitalt med Åsa Labba och Eli Larsdotter på Sametinget.

14 mars – Håkan Tunón och Hannes Norr deltog i ett informationsmöte mellan Sveriges kommuner och regioner och Förbundet Sveriges Småbrukare.

21 mars – Informationsmöte digitalt internt – Sametingets personal, nyanställda och andra intresserade.

23 mars – Programrådets tredje fysiska möte, i Uppsala, på temat: Utbildning – vilka behov har vi och vilka resurser finns och behövs?

24 mars – Information om artiklarna 8j och 10c och fokalpunktsuppdraget och hur det berör länsstyrelsernas arbete i samband med en digital fredagsfrukost för personal för Länsstyrelsen i Jämtlands län.

14-15 april – Tomas Kuhmunen föreläser om samisk markanvändning och traditionell kunskap på ESPON ”Territorial perspective of green industrialisation”, Luleå.

6 april – CBM hade ett informations- och diskussionsmöte om småskaligt fiske med Östersjöcentrum vid Stockholms universitet och Havsmiljöinstitutet.

18 april – Information för programrådet. Skärgårdarnas riksförbund – Om Skärgårdarnas riksförbund och att leva i skärgården – digitalt.

21 april – Matilda Wilhelm och Åsa Labba - Digital information till Naturvårdsverket om Sametingets fokalpunktsuppdrag och det svenska genomförandet.

Under maj – En enkät utarbetades som skickades till programrådet inför rapporteringen av fokalpunktsuppdragets första tre år.

5 maj – Håkan Tunón undervisade på Sami allaskuvla (Samiska högskolan) i Guovdageaidnu/ Kautokeino med föreläsningarna ”CBD och artikel 8j i Sverige” och ”Reflektioner rörande traditionell kunskap och markförvaltning i norra Sverige – historia, nutid och framtid” samt ett frågeseminarium.

8 maj – Information för programrådet. Friluftsmuseernas samarbetsorganisation (Skansen) – Om friluftsmuseernas publika verksamhet – digitalt.

11 maj – Åsa Labba höll föredrag på Länsstyrelsen i Norrbottens läns ordförandekonferens för samebyordföranden i Norrbotten.

12 maj – Sametinget och CBM, avstämning av fokalpunktsuppdraget med Klimat- och näringslivsdepartementet.

24–25 maj – Hanna Schimmer, Samernas bibliotek deltog på biblioteksdagarna med en posterutställning kring språkens betydelse för den biologiska mångfalden.

31 maj–1 juni – Åsa Labba och Tomas Kuhmunen deltog på Svenska samernas riksförbunds (SSR) landsmöte med utställning om språkens betydelse för den biologiska mångfalden.

2 juni – Åsa Labba deltog på Tillväxtverkets konferens kopplad till livsmedelsstrategin 2.0.

8 juni – Åsa Labba träffade samordnaren för *Nära mat* - Norrbottens livsmedelsstrategi.

9 juni – Åsa Labba och Jörgen Naalisvaara, träffade Landshövdingen för i Norrbottens län för att informera om uppdraget och belysa Länsstyrelsens roll.

15 juni – Hannes Norr deltog i konferensen CHARTER European Cultural heritage alliance, Hantverkslaboratoriet.

15 juni – Information för programrådet. Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk – Fäbodkulturen som immateriellt kulturarv – digitalt.

16 juni – Åsa Labba informerade om uppdraget för Sametingets näringsnämnd.

Under perioden augusti till november arbetades också med att förbereda avrapporteringen och färdigställa rapporten av Sametingets regeringsuppdrag att utgöra fokalpunkt för artiklarna 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald.

26 augusti – Håkan Tunón var inbjuden föreläsare till Släktforskardagarna 2023 i Östersund för att berätta om fäbodkulturen och den pågående nomineringen till Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet.

11–14 september – Tomas Kuhmunen föreläste om samisk markanvändning och traditionell kunskap på Klimattoppmöte, STF, Kebnekaise.

18 september – Information för programrådet. Hantverkslaboratoriet & Nätverket Sveriges kulturlandskap, Göteborgs universitet: "Att dokumentera och bibehålla traditionell kunskap i landskapsvård" – digitalt.

18 september – Åsa Labba informerade ledningsgruppen på Länsstyrelsen i Norrbottens län om Sveriges åtaganden kopplat till artiklarna 8j och 10c. Jörgen Naalisvara, programrådsledamot för Länsstyrelsen i Norrbottens län deltog och berättade om hans deltagande i programrådet.

29 september – Matilda Wilhelm tillsammans med arbetsgruppen genomförde en workshop med programrådet för att diskutera viktiga perspektiv inför förhandlingarna på det internationella arbetsgruppsmötet för artikel 8j inom CBD under november.

3 oktober – Programrådsmöte i Stockholm med temat "Programrådets betydelse fram till idag. Hur bör vi arbeta framöver?"

10 oktober – Håkan Tunón presenterade arbetet med fäbodkultur och traditionell kunskap på en temadag om Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet *Levande kulturarv – att arbeta gemensamt med tradition och konvention* i Göteborg.

12 oktober – Tomas Kuhmunen föreläste om samisk markanvändning och traditionell kunskap, Kungliga ingenjörsvetenskapsakademien, Boden.

13 oktober – Håkan Tunón föreläste om "Fäbodkulturen som immateriellt kulturarv" på Länsstyrelsen i Jämtlands län:s regionala kulturarvsdag *Samling kring lägerelden* i Östersund.

16 oktober – Information för programrådet. Renägarförbundet: "Renskötelsens betydelse för biologisk mångfald och den samiska kulturen" – digitalt.

18 oktober – Hannes Norr deltog i workshop kring utvärdering av den strategiska planen för CAP, Jordbruksverket.

25 oktober – Information om fokalpunktsuppdraget till departementen samt information kring arbetet inför gemensambereidning till arbetsgruppsmötet för artikel 8j i november.

31 oktober – Arbetsgruppen genomförde en informationsträff *Digital introduktion - Sametingets regeringsuppdrag som fokalpunkt för artiklarna 8j och 10c i CBD* för ett antal länsstyrelser som hittills inte hade deltagit i arbetet.

31 oktober – Arbetsgruppen genomförde ett digitalt *Informationstillfälle, Sametingets fokalpunktsuppdrag* för Sametingets politiker.

9–10 november Åsa Labba, Sametinget deltar på *International dialogue with indigenous peoples and local communities and relevant stakeholders on the implementation of the Kunming – Montreal Globe Biodiversity Framework and the Gender Plan of Action*.

12–16 november – Matilda Wilhelm, Nadja Åstot och Åsa Labba ingick i svenska delegationen och deltog på WG8j i Genève.

13 november – Information för programrådet. Skolverket – Hur jobbar Skolverket med traditionell kunskap – digitalt.

15 november – Håkan Tunón, Hannes Norr och Marie Kvarnström genomförde en dialogworkshop om Sveriges åtagande rörande artiklarna 8j och 10c inom det nya globala biodiversitetsramverket i samband med Mångfaldskonferensen 2023 *En global räddningsplan*. Uppsala. Tomas Kuhmunen (Sametinget) och Martin Larsson (Länsstyrelsen i Östergötlands län) deltog med expertpresentationer.

23 november – Hannes Norr deltog i Nationella Yrkesfiskekonferensen, arrangerad i Uddevalla av Landsbygdsnätverket.

29 november – Håkan Tunón föreläste på *Formas-seminarium om jämställdhet och mångfald i livsmedelssystemet*.

11 december – Håkan Tunón, Hannes Norr och Marie Kvarnström diskuterade fokalpunktsuppdraget med Havs- och vattenmyndigheten i Göteborg.

14 december – Åsa Labba och Marie Kvarnström genomförde ett dialogmöte med Skolverket rörande deras roll i genomförandet av artiklarna 8j och 10c.

15 december – Avrapportering av de första tre åren i form av publik digital sändning från Naturvårdsverkets studio.